

DET OKÄNDA
FOLKMORDET
PÅ ASSYRIER
1915-1918

Av

Orientalist
Dr. Gabriele Yonan

Copyright © ACS Assyrian-Chaldean-Syriac Association

Om Gabriele Yonan

Hon föddes 1944 och växte upp i Östberlin. 1970 påbörjade hon studier i iransk islamisk, arabisk och semitisk filologi på Folkuniversitetet i Västberlin. Sedermera har hon dokumenterat assyriernas öden fram till våra dagar i ett stort antal skrifter, däribland flera rapporter på uppdrag av Sällskapet för Hotade Folk (Gesellschaft für bedrohte Völker), där hon sedan länge är medlem och medarbetare.

Översättning från tyska
Journalist
Anders Björkman

I

DET OKÄNDA FOLKMORDET PÅ ASSYRIER 1915-1918

Det förintande och fördrivande av assyrier som ägde rum under första världskriget som en följd av den ungturkiska nationalistiska politiken, var under en lång tid okänt och överskuggades av folkmordet på armenier. En parallell finner vi i förintandet av zigenare tillsammans med judar i tredje rikets koncentrationsläger under andra världskriget. Medan folkmorden på armenier och judar idag betraktas som historiska fakta och tas upp av internationella organisationer, så vet nästan ingen något om assyriernas och zigenarnas öde, trots att förintandet och fördrivandet av dem ägde rum vid ungefär samma tid och trots det höga antalet döda.

Vad det gäller assyrierna så publicerades en rad berättelser på engelska och franska, av assyriska men också västerländska författare, under åren efter första världskriget, ja, redan 1916. Berättarna var mestadels ögonvittnen och direkt berörda, som funnit sin räddning i utlandet. Andra redovisningar härstammar från missionärers, diplomaters, militärers eller hjälporganisationers pennor. Dessa redovisningars verkan på allmänheten och på de internationella organisationerna var i betraktande av den allmänna katastrofen mycket liten. Dessa texter, som innehåller ett stort antal bevismaterial och detaljerade uppgifter, faller snart i glömska. Bara då och då företar sig någon att göra en vetenskaplig utvärdering.

En viktig källa för alla som hittills har analyserat folkmordet på armenier, är två skrifter av Dr. Johannes Lepsius:

1-*Bericht Über die Lage des armenischen Volkes in der Türkei* (Redogörelse för det armeniska folkets situation i Turkiet), Potsdam 1916 (som rapporterats högst förtroligt och därmed inte blivit verksamt på allmänheten).

2-*Deutschland und Armenien 1914-1918. Sammlung diplomatischer Aktenstücke* (Tyskland och Armenien 1914-1918. Samling av diplomatiska akter), utgivet och med inledning av Johannes Lepsius, Potsdam 1919.

Fastän det hittills inte är klarlagt om en inte väsentlig del av dokumenten i samlingen fattas - kan hända sådant som har belastat den kejserliga tyska regeringen - har materialet ett stort värde. Visserligen är assyriernas öde huvudämnet, men dessutom omnämns också andra folkgrupper och deras tillstånd. Under kyrkobeteckningarna "nestorianer", "syrisk kristna" och "kaldéer" berättas det om massakern på det folk, som redan vid denna tid hade kommit att identifiera sig med nationalbegreppet assyrier, som folkförbundsakten (1919) och Sevrés fördraget (1920) visar.

Här följer ett urval av dokument och citat ur Lepsius skrifter, citat som är representativa för påståendet att också assyrierna var offer för det ungturkiska folkmordet, eftersom de såsom varande av icke-turkisk (och icke muslimsk) nationalitet var i vägen för panturkismen.

Dåtidens tyska diplomater och politiker var, som man märker, förhållandevis väl insatta i de "syrisk kristnas" (assyriernas) situation. Jämför man däremot dagens västtyska utrikesdepartements betänkande om assyriernas situation, så verkar dessa dokument ha fallit i glömska där. Hur ska man annars förklara följande utsaga?

Utrikesdepartementet, Bonn, 6 april 1978 (Betänkande för asylförfarandet för turkiska medborgare)

"I allmänhet fastslås att det inte kan talas om någon stigande återislamisering med fanatiska utbrott mot människor av annan tro. Islam har i alla fall visat sig vara en tolerant religion i turkisk historia och nutid."

Anmärkning:

Utdragen innehåller citat som tagits över av J. Lepsius. Sidtal och nummer hänvisar till ovan nämnda titel.

Offren bland nestorianska, kaldeiska och jakobitiska kristna i Turkiet vid tiden för armeniermassakern (utvalda dokument om förintandet och fördrivandet av kristna assyrier under första världskriget i det Ottomanska riket)

Utdrag beträffande syrisk kristna ur: "Bericht über die Lage des Armenischen Volkes in der Türkei" av Dr. Johannes Lepsius, ordförande i den tyska Orientmissionen och i Tysk-Armeniska sällskapet, Tempelverlag, Potsdam 1916.

sid. 75

Mellan den 10 och 30 maj 1915 blev vidare 1200 av de ansedda bland armenierna och syrierna från wilajet arresterade. Den 30/5 lastades 674 av dem på 13 "keleks" (flottar, som hålls flytande med uppblåsta gummislangar).

Sid. 76

Också i Mardin blev mutesarriften avsatt, eftersom han inte ville förfara med armenierna på samma sätt som Walin. Efter att han blivit avsatt blev först 500, sedan 300 armeniska och syrisk framstående personer satta på väg mot Diyarbakir. De första 500 kom inte till Diyarbakir; inte heller de andra 300 har man hört något mer om.

Sid. 80 Halil Bey i Nordpersien

Under tiden ryckte den nordpersiske Halil Beys arme in i området kring Urmia och Dilman. Till de 20 000 soldaterna hade ytterligare 10 000 kurder från övre Zabtal anslutit sig. Också Jevdet Bey, Vans wali, intresserade sig för den här operationen. Jevdet Bey är svåger till den turkiske krigsministern Enver Pascha; Halil Bey, kommandör för kåren som trängde in i Persien, är kusin med Enver Pascha. De turkiska och kurdiska trupperna ödelade alla kristna byar på persiskt område. Den syriska befolkningen i området kring Urmia och den armeniska befolkningen i Salmas-Ebene (i närheten av Dilman) blev, såvitt de inte kunde fly till ryskt område eller fann skydd i den amerikanska missionens närvaro, nedgjorda av kurderna utan medlidande.

Ögonvittnesberättelser om ödeläggelsen av den turkiska armén under Halil och de med dem förenade kurdiska trupperna.

sid. 104-105

Pastor Pfander(tysk-amerikan) från Urmia, 22 juli 1915:“ knappt var ryssarna försvunna, så började muslimerna att råna och plundra. Fönster, dörrar, trappor, trävirke släpades bort. Många syrier hade lämnat hela sitt husgeråd i sticket och var på flykt. Allt hamnade i fiendens händer. Flykt var det bästa, för de som blivit kvar fick ett ledsamt öde. 15 000 syrier fann skydd innanför missionärsmurarna, där missionärerna försåg dem med bröd: en lavash (tunt osyrat bröd) per person och dag. Sjukdomar bröt ut, dödssiffrorna steg till 50 om dagen. I byarna dödade kurderna nästan varje människa som de kunde få tag på. I sex veckor hade vi en osmansk soldat som vakt. Att jag är född i Tyskland hjälpte mycket, och ingen krökte ett hårstrå på oss.

Ska jag berätta hur turkarna reste en galge på huvudgatan framför stadsporten, och hängde flera oskyldiga syrier, och hur andra som sedan lång tid hållits fångna blev skjutna? Jag ska titta om alla gräsligheter. Bland många andra armeniska soldater slog de ihjäl en här framför porten och grävde ner honom tätt bakom fröken Friedemanns mur, men så vårdslöst att hundarna kunde gräva upp honom igen. En hand låg helt öppet. Jag tog en skyffel och vi slängde en hög över honom. Fröken Friedemanns trädgård, den tyska Orientmissionens egendom, blev förstörd av muslimerna och husen blev delvis satta i brand. Med glädje hälsade vi de första kosackerna, som dök upp igen efter fem månader. Livet blev säkert igen och man behövde inte ha dörren stängd hela dagen lång.”

Brev från fröken Friedmann, ledarinnan för det tyska barnhemmet i Urmia, om att hon vid krigets början måste överlämna ryska officerare:

“De senaste nyheterna förtäljer att det hos (de amerikanska) missionärerna(i Urmia) har dött 4000 syrier och 100 armenier bara av sjukdomar. Alla byar blev per omgående plundrade och lagda i aska, särskilt Göktepe, Gülpatschin, Tscheraguscha, 2000 kristna ned huggna i Urmia med omnejd, många kyrkor blev förstörda och nedbrända, likaså många hus i staden.” (Sid. 105)

Ur ett annat brev, sid. 106:

“Sawuch-bulaq blev jämnat med marken av turkarna. För missionärerna reste man galgar, men hjälp förhindrade det värsta. En kvinnlig missionär och en doktor dog.”

Ur ett tredje brev, sid. 106-107:

“ I Haftewan och Salmas blev bara ur pumpbrunnarna och cisternerna 850 lik uppdragna lik utan huvuden. Varför? De turkiska truppernas överbefälhavare hade satt en summa pengar på varje kristet huvud. Brunnarna är dränkta i kristet blod. Bara från Haftewan blev över 500 kvinnor och flickor överlämnade till Sawuch-bulaq av kurderna. I Dilman blev skaror av kristna inspärrade och tvingades med våld att anta islam. Männen omskars. Gülpartschin, den rikaste byn i Urmiaområdet, jämnades med marken, männen dödades, de vackraste flickorna och kvinnorna fördes bort, likaså i Babaru. I hundratal flydde kvinnorna ut i den djupa floden när de såg hur packet mitt på ljusan dag våldförde sig på många av deras medsystrar på gatan, likaså i Miandab i Soluzdistriktet. Trupperna som drog genom Sawuch-bulaq bar den ryske konsulns spetsade huvud till Maragha.

På den katolska missionsgården i Fath-Ali-Chan-Göl hängdes 40 syrier i galgarna som hade rests upp där, nunnorna flydde ut på gatan och bad om nåd, men förgäves. I Salmas i Khossrowa förstördes hela deras station, nunnorna flydde. Maragha är förstörd. I Täbris är det inte så dåligt.

I Salmas blev 1175 kristna nedgjorda, i Urmiaområdet 2000. 4100 dog av tyfus hos missionärerna. Samanlagt uppskattas alla flktingar, också i Tergawar, Wan, Aserbajdschan, till 300 000. I Etschimiadzin har en kommitté bildats för att ta hand om de fattiga.”

Sid. 108

Berättelserna ger vid handen att det vid massakerna i Wan området och de persiska distrikten i Salmas, Urmia och Sawuch-bulaq inte gjordes någon skillnad mellan armenisk och syrisk befolkning. Också bergsyrierna skulle nu inneslutas av turkiska trupper. Den 30 september kom många nestorianska flyktningar från Djulamerik i övre Zabtal till Salmas. Dessa syrier berättade att ytterligare 30 000 nestorianer - bland dem den nestorianska patriarken Mar Schimun - skulle vara på flykt och följa dem. De skulle ha angripits och fördrivits av turkiska trupper. Vidare berättade de, att 25 000 Bergsyrier skulle vara omringade av kurder och turkiska trupper och att de svårligen skulle kunna rädda sig från förintelse.

Den nestorianska patriarkens berättelse, sid. 109-110

Ankomst till Khosrowa i oktober 1915, Mar Shimun Benyamin, 25 årig, temporärt säte nu i Khosrowa i Salmas slätt.

Där meddelar han en besökare följande:

“Mitt folk består av 80 000 själar som lever i fria «ashirets» (stammar) i Turkiet. De behövde - precis som kurdiska ashirets - varken betala skatt eller ställa soldater till förfogande. Inga turkiska tjänstemän kom till vårt område. Våra stammar är sedan långt tillbaka beväpnade, redan i 10-årsåldern övas pojkarna i vapentjänst, så att vi med våra 20 000 beväpnade kan skydda oss mot rånöverfall av de kurder som bor kring oss. När Turkiets konstitution infördes, satte vi vår tilltro till regeringens löften, som garanterade oss säkerhet, och sålde en stor del av våra vapen, då man fick oss att tro att kurderna också skulle avväpnas. På så sätt blev vårt folk värnlöst. Efter Jihad-förklaringen beslöt sig turkarna för att utrota oss precis som armenierna, och lät med hjälp av sina trupper och kurder- i vars centrum vi bor-överfalla oss. Vår situation försämrades ännu mer när Halil Bey i april drog sig tillbaka med sin slagna armé genom våra dalar efter förlusterna i Salmas och Urmiaområdet. I slutet av maj ryckte turkiska trupper från Mosul in i vårt område. Vid denna tid började de officiella massakrerna

och ödeläggelserna i våra byar. Vårt folk lämnade betesmarkerna och drog sig tillbaka från Betashin mot fjällen, där det nu är instängt. Livsmedlen ser ut att ta slut och epidemierna härjar. Det enda hopp som återstår är att bryta igenom och att fly över den persiska gränsen.”

Sid. 229

“Den armeniska frågan får man bäst ur världen genom att man får armenierna ur världen.”
(Abdul Hamids minister)

Att man helst skulle vilja förfara med grekerna och syrierna på samma sätt, bevisar tillvägagångssättet med den grekiska befolkningen i Smyrnas omgivningar tidigt 1914 och med den syriska befolkningen i Nordpersien, i Urmias omgivningar, som fördrevs från sina boplatser när Halil Beys armé ryckte fram. Detsamma hände med de nestorianska Bergsyrierna i den övre delen av Zabдалen.

Utvalda dokument ur “ Deutschland und Armenien 1914-1918. Sammlung diplomatischer Aktenstücke”. Utgivet och med inledning av Dr. Johannes Lepsius, 1919, Tempelverlag i Potsdam.

Sid XVII-XVIII

Redan efter kongressen för ungturkiska “Kommittén för enhet och framsteg” i Saloniki oktober 1911 antogs den nationalistiska-panislamiska tanken om envælde för den turkiska rasen och ett rike uppbyggt på ren islamisk grund som regeringsprogram:

“ Förr eller senare måste den fullkomliga ottomaniseringen av alla turkiska undersåtar genomföras, men det är uppenbart att detta aldrig skulle uppnås genom övertalning, utan att man skulle behöva ta till vapenvåld. Rikets karaktär skulle vara muslimskt och muslimska inriktningar och traditioner måste respekteras. Andra nationaliteter skulle undanhållas organisationsrätt, ty decentralisering och självförvaltning skulle vara förräderi mot det turkiska riket. Nationaliteterna skulle vara en «quantité négligeable». De skulle få behålla sin religion, men inte sitt språk. Utbredandet av det turkiska språket skulle vara ett huvudmedel för att säkra den muslimska dominansen och assimilera övriga element.”

Detta program låg sedan krigsutbrottet bakom alla föreskrifter som behandlade den kristna nationens «raja» som en hjord livegna: det allmänna avväpnandet av den kristna befolkningen.

Det panturkiska programmet låg bakom fördrivandet och massarresteringarna i Cilicien och Wilajet Erzerum redan före dagarna vid Wan, och dikterade det förintelsefälttåg som de turkiska och kurdiska trupperna vintern 1914/15 förde mot fredlig armenisk och syrisk befolkning i Urmia och Salmas i Nordpersien. Detta program manade fram förföljelsen av kristna i wilajeterna Diyarbakir och Mosul, den förföljelse som jakobiter, kaldéer, nestorianer och armenier urskiljningslöst föll offer för.

Sid. XXI

Visserligen skulle ett telegram från Mosul den 18 maj 1915, som kom ambassadens konsul Holstein tillhanda samtidigt med Wans fall, kunna förvåna. Detta eftersom det meddelade i enlighet med lika lydande meddelanden från den nestorianska patriarken i Kodschanes och den kaldeiska patriarken i Mosul att muslimerna i Amadiadistriktet planerade en allmän massaker på kristna och hade redan satt igång med det. Wali erkänner fakta, om inte för att underblåsa rörelsen, så heller inte energiskt nog för att hämma den.

Dock handlar det här om nestorianska, jakobitiska och kaldeiska syrier, och inte om armenier.

Sid. XXV

Deportation: 1 juli 1915: Massakern i Nsibin-Tel-Ermen (armenier och syrier)

Sid XXVI

Ja, inrikesministern Talaat Bey skyndade emot en ambassadtjänsteman med yttrandet att "porten vill utnyttja världskriget för att grundligt undanskaffa de innersta fienderna" de inhemska kristna- "utan att i detta bli störd av utländska diplomatiska interventioner."

Sid. XXIX

"Alla dessa våra yrkanden", säger furst Hohenlohe om resultatet av alla bemödanden, "har visat sig vara överksamma vad det gäller regeringens beslut att oskadliggöra de inhemska kristna i de östliga provinserna."

För att utöva ett förstärkt tryck på porten, överräcker han en promemoria den 9 augusti 1915. Han skriver till rikskanslern om detta (12.8):

"Det systematiska nedhuggandet av den från sina boplatser bortdrivna armeniska befolkningen, hade under de senaste veckorna fått en sådan omfattningen att förnyade eftertryckliga krav från vår sida angående denna vidriga jakt, som regeringen inte bara tolererade utan offentligen fordrade, verkade beställd, i synnerhet som det på olika orter nu inte ens skonades kristna av annan ras och tro..."

"På vissa platser, som i Mardin, har alla kristna - utan att man gjort någon skillnad mellan ras och bekännelse gått samma öde till mötes (deportation och förintelse).

Sid. XXXIV

Den 2 september 1915 blev de kristna i Jazire (4750 armenier, 250 katolska kaldéer och 100 syriska jakobiter) massakrerade.

Sid. XXXVII

"Från Svarta Havet till Syrien är de kristna utplånade, kyrkorna stängda, skolorna tömda, präster och predikanter dödade eller bortskickade. Bortsett från några få Levantensstäder är hela Anatolien islamiserat. Kristna namn i registren är utplånade och har ersatts med muhammedanska."

Sid. XXXVII

Ambassadens åtgärder: Rikskansler von Bethmann-Hollwegs svar den 15/10 1915 på en inläga med 50 till namnet kända företrädare för den evangeliska kyrkan:

"Den kejserliga regeringen kommer alltid, tidigare liksom i framtiden, att anse det som en av sina förnämsta plikter att göra sitt inflytande gällande, så att kristna folk inte blir förföljda på

grund av sin tro. De tyska kristna kan förlita sig på att jag leds av den principen att allt som står i min makt görs för att man rättar sig efter de av Er föredragna bekymmer och önskemål.”

Sid. LIII

Vid masslakten av de deporterade verkade reguljära trupper värvade bland skaror av tjerkesser, kurder och förbrytarband. Olika walier, mutessarifer och kaimakamer tyckte att det var onödigt att skyla över förintelsen, och lät-som i Diyarbakir-meja ner alla kristna i Jazire och Midyat på ort och ställe.

...

Midyats kaimakam(i området Tur Abdin med centrum i Midyat levde ungefär 100 000 jakobitiska assyrier omgivna av kurdisk befolkning) blev mördad på befallning av Diarbakirs wali Reschid Bey, eftersom han vägrade att massakrera de kristna i sitt distrikt.... Reschid Bey själv, som anordnade massakern i Diarbakir, blev inte avsatt, som konsul Holstein ville, utan förflyttad till Angora. När han efter Turkiets kapitulation blev haffad av vapenstilleståndskommissionen och skulle ställas till svars, tog han sitt liv.

Sid LXXVII

“Vi kommer snart att ha stormande uppror, eftersom centralregeringen inte ändrar sitt program om förföljelse av kristna.”(Holstein, 13/6 1915)

Sid. LXXVII och LXXVIII

“En stor del av den ungturkiska kommittén har ståndpunkten att det turkiska riket bara bör byggas upp på en rent muhammedansk panturkisk grund. De icke-muhammedanska och icke-turkiska invånarna måste muhammedaniseras och turkifisieras med våld.” (von Scheuber-Richter 4/12 1916)

Sid.LXXVIII

Inrikesminister Talaat Bey har kortfattat bestämt(berättat för Dr. Mordtmann) att “ Porten tänker utnyttja världskriget för att göra rent hus med dess inre fiender(de inhemska kristna)”. (Friherre von Wangenheim 17/6 1915)

Sid. LXXVIII och LXXIX

“Att turkifisera innebär att fördriva, döda, förinta och göra alla icke-turkiska till sin egendom. Här i och i utrop av franska frihetsfraser består för tillfället Turkiets berömda återfödelse.”(Greve Wolff-Metternich 30/6 1916)

Sid. LXXIX

Den samme den 10/7 1916

“Det turkiska rikets historia handlar från början till dess sista sidor om att bevisa riktigheten i satsen att trosbekännelse och nationalitet är detsamma i Orienten, och varje osman är i sitt innersta övertygad om detta.”

Sid. LXXX

Lepsius:

“ Man får dock inte glömma att det aldrig förekommit religionsförföljelse i rena kulturer. Förföljelsen av kristna i det romerska riket dikterades av statsangelägenheter, jedeförföljelsen under medeltiden och i nutida Ryssland orsakades av vinningslystnad. Pogromen, som Muhammed själv satte igång, syftade uteslutande på krigsbyte. Den ungturkiska förföljelsen av kristna, kanske den största av alla tider, hade samma motiv: statsangelägenheter och vinningslystnad.”

Dokument

Nr 46, sid. 65

Till den kejserliga tyska ambassaden - telegram
Pera, den 10 maj 1915

Från den kejserlige ambassadören till utrikesdepartementet på grund av Mosuls walis meddelande från 8 maj, telegraferar därvarande konsulat:

Kristen befolkning i provinsen Wan befinner sig sedan flera dagar i uppror. Armenier överföll muhammedanska byar vid Wan, angrep förgäves Wans citadell. Svag turkisk garnison förlorade 300 man vid försvar mot anfallet. Själva staden där det dagligen förekommer gatustrider, är till stora delar i händerna på upprorsmakarna. Upproret är särskilt häftigt i Shatakhdistriktet vid Wan.

Nestorianstammen - Tiari i Bashkaledistriktet reste sig samtidigt. 2000 välbeväpnade Tiari överföll muhammedanska byar och förskansade sig norr om Djulamerik. Efter Wan och Baschkale ska truppförstärkningar vara på väg. Vad det gäller det tyska barnhemmet telegraferar ambassaden direkt till pastor Spoerri.

Wangenheim

Nr 57, sid. 72-73

Kejserliga konsulatet i Mosul-telegram
Avgång från Mosul 18 maj 1915
Ankomst i Para, 20 maj 1915

Till tyska ambassaden, Konstantinopel

Nestorianernas hövding Mar Shimun i Kotschanes delgav mig: antikristna rörelsen i Amadiadistriktet växte dagligen, muselmanerna där planerade allmän massaker på kristna och hade delvis redan börjat med detta. Den härvarande kaldeiska patriarken gav mig idag liknande meddelande. Walin medger hur det ligger till, och det tycks mig som om han inte direkt underblåser rörelsen, men heller inte energiskt nog försöker hämma den, vilket är

mycket oklokt. Om han skulle vilja utöva inflytande på kurdiska shejker, så vore ett hejdande utan svårighet möjligt.

Jag anhåller om att få utverka sådana order till walin.
Holstein

Nr 113, sid. 103

Kejserliga konsulatet Mosul-telegram
Avgång från Mosul, 15 juli 1915
Ankomst i Pera, 16 juli 1915

Till tyska ambassaden, Konstantinopel

Den kaldeiska byn Feihschahbur vid Jazireh (wilajet Diarbakir) överfölls förra söndagen av muselmanska kurder och dess befolkning som uteslutande består av kristna blev massakrerad. Så länge regeringen inte företar sig något gentemot Diarbakirs wali, kan man inte räkna med att massakern ska upphöra.

Holstein

Nr 118, sid. 107-telegram

Kejserliga konsulatet Mosul till Pera tyska ambassaden, 21 juli 1915
Här har hittills påträffats runt sexhundra kvinnor och barn (armeniska, kaldeiska, syriska), vars manliga släktingar i Soert, Mardin och Fesh-Habur har blivit massakrerade; likaså väntas många de kommande dagarna..
(Hjälpåtgärder)

Holstein

Nr 124, sid. 114

Kejserliga konsulatet Mosul-telegram
Avgång från Mosul, 28 juli 1915
Ankomst i Pera, 28 juli 1915
Till tyska ambassaden, Konstantinopel

1- Upproret bland kristna(såväl kaldeiska som syriska)befolkning mellan Mardin och Midyat fortsätter. Telegraflinjen till Diarbakir förstörd.
Detta uppror är en omedelbar följd av Diarbakirs walis extrema uppträdande gentemot kristna i allmänhet. De kämpar för sitt liv.

Holstein

Nr 126, sid. 115

Kejserliga tyska ambassaden, Pera, 31 juli 1915

Sedan denna månads början har Diarbakirs wali, Reshid Bey, utan hänsyn till ras och trosbekännelse, börjat med den systematiska utrotningen av den kristna befolkningen i hans tjänstedistrikt. Av detta är bland andra särskilt de katolska armenierna i Mardin och Tel-Ermen och de kaldeiska kristna och icke förenade syrierna i Midyatdistriktet, Djeziret ibn Omar (Gziro) och Nsibin berörda.

Enligt meddelanden från konsulatet i Mosul har den kristna befolkningen mellan Mardin och Midyat som en följd av detta rest sig mot regeringen och förstört telegraflinjen.

Hohenlohe

Till Hans Excellens Rikskansler Herr von Bethmann Hollweg

Nr 153, sid. 143

Kejserliga konsulatet, Aleppo-telegram från 26 augusti 1915 till tyska ambassaden, Konstantinopel

En armenier, som på sin tid flydde med vapen från militären, dödade 19 augusti tre poliser vid en husundersökning i Urhoy / Urfa. Därpå följde en regelrätt massaker av Pöbeln, där ungefär 200 män, armenier och syrier, blev ihjälslagna. Regeringen hade den följande morgonen återfått makten. Rössler

Nr 207, sid. 201

Utrikesdepartementet, Berlin, 1 december 1915

De kristna av syrisk trosbekännelse som befinner sig i Mardin och Midyat, torde vara identiska med nestorianerna. Såvitt här är bekant, har de berörda syrierna huvudsakligen dragit sig tillbaka i bergen, för att undgå kurdernas våldsamheter, och inte för att resa sig mot turkiska myndigheter. Det tycks härifrån vara mycket önskvärt att de uppkomna svårigheterna undanröjs på fredliga väg.

Jag ber Ers Excellens att på passande vis verka åt detta håll och rapportera om vad som inträffar.

Zimmermann

Till Hans Excellens den Kejserlige Ambassadören Herr Greve Wolff-Metternich, Konstantinopel

Nr 240, sid. 238

Kejserliga tyska ambassaden, Pera, 14 februari 1916

De uppståndna svårigheterna mellan de syrisk kristna i Mardin och Midyat och de turkiska myndigheterna har emellertid lösts. I detta har det inflytande generalfältmarskalken friherre von der Gotz fått tillfälle att utöva på det militära området medverkat. Metternich

Nr 303, sid. 298

Kejserliga tyska ambassaden-Pera, 9 oktober 1916

I en ledarartikel dryftar den härvarande turkiska tidningen "Taswiri Efkar" i anslutning till den av Ers Excellens bekanta kommitténs exposé-"Enhet och framsteg"- den armeniska frågan och föreslog mot slutet, att kommitténs politik att förena och sammansmälta de olika befolkningselement har "gått bankrutt", och att det i stället måste ta sikte på rikets "rening" av alla icke-muhammedanska, det vill säga de kristna elementen. Artikeln torde återge den ultranationalistiska kretsens övertygelse tämligen trofast. Till en del har dessa tankar redan omsatts i handling, genom utdrivandet av syriska kristna bosatta i de östra gränsprovinserna och greker i enskilda distrikt i Mindre Asien och Rumelien. Längre fram vill väl artikelförfattaren också få till stånd en utflyttning också hos Konstantinopel och Smyrnas armenier, som hittills har förskonats från utflyttning.

Radowitz: Till Hans Excellens Rikskansler Herr von Bethmann Hollweg

Nr 309, sid. 305-309 (ges.kop.)

Von Scheubner-Richter z. Zt. München, 4 december 1916

(Föreståndare från 17/2-6/8 1915 i tyska konsulatet i Erzurum)

...Som första punkt på deras program (ungturkiska kommittén) kom att göra slut på armenierna.

....

2-Ungefär samtidigt blev nestorianerna i östra Kurdistan fördrivna från sina boplatser och i viss mån förintade av turkiska trupper från Mosul efter att ha gjort tappert motstånd. Deras fält och bostäder blev ödelagda. De överlevande flydde till ryssarna och kämpar nu i deras led gentemot Turkiet.

3-I Halil Beys fälttåg mot Nordpersien fick massakern på hans armeniska och syriska bataljon och fördrivandet av den armeniska, syriska och persiska befolkningen ur Nordpersien som följd, och detta efterlämnade en stor bitterhet mot turkarna.

Till Hans Excellens Rikskansler Herr von Bethmann-Hollweg

Nr 406, sid. 405

Kungliga preussiska beskickningen, München,
12 juli 1918

Nuntius (påvligt sändebud) bad mig nyligen att fastslå om det skulle vara möjligt att via den armeniska och syro-kaldeiska befolkningen i Kaukasus och Persien, då det inte går att skicka medelst den engelska regeringen över Konstantinopel. Nuntius(påvligt sändebud)har fått denna förfrågan i uppdrag av kardinalstatssekreteraren och sätter stort värde på att svaret påskyndas. Treutler

Till Hans Excellens Rikskansler Herr Greve von Hertling

Nr 412, sid. 411

Utrikesdepartementet Berlin 18 juli 1918

Angående rapport från 12/7 1918

Jag ber Ers Excellens säga till Nuntius, att vi principiellt sett gärna är beredda att överta överlämnandet av understödspengar till den armeniska och syro-kaldeiska befolkningen i Kaukasus och Persien. Om och hur långt det är praktiskt möjligt att utföra-särskilt i Persien-är utan tvivel ovisst. Friherre v. d. Bussche

Källa: Pogrom, Nr. 72/73, maj 1980

Översättning från tyska
Journalist Anders Björkman

II

SITUATIONEN FÖR KRISTNA MINORITETER I TURKIET

De kristna minoriteter som för närvarande lever i Turkiet omfattar inte mer än 200.000 invånare tillsammans. En mycket liten befolkningsgrupp i förhållande till ungefär 40 miljoner turkar, men också i förhållande till de fem till åtta miljoner kurder som bor där, och som för övrigt måste dras av från de 40 miljonerna. De kristna minoriteterna är både ick-muslimska icke-turkiska folkgrupper-armenier, greker, assyrier och araber. De är kvarlevor från gamla kulturfolk, som sedan årtusenden varit bosatta i Mindre Asien, Kilikien, Västarmenien och i övre Mesopotamien, långt innan turkarna hade inträtt som statsbildande makt i historien. Även om dessa folk smälte samman under de turkiska osmanernas herravälde, så existerade fram till första världskriget-som gav signaler om det osmanska rikets definitiva sammanbrott-ett ansevärt befolkningsantal bland dessa folk. På den tiden förtjänade de egentligen inte beteckningen "Minoriteter". Två miljoner greker, över två miljoner armenier och en halv miljon assyrier och araber levde fortfarande 1914 i områden som tillhör dagens Turkiet. Dessutom var de ett betydande kulturellt och ekonomiskt element i städerna, då kristen bondebefolkning tog över en stor andel av odlandet och kultiverandet av jordbruket, även om de för det mesta led under muslimska aghor och shejker såsom arrendatorer och avhängiga.

När de turkiska osmanerna under 1400-talet kom till makten och byggde upp sitt rike-som omfattade så många folkslag att det inte hänskade någon religiös eller etnisk enhet i detta jättelika territorium- så övertog de snart den av arabiska kalifer införda administration som delade in sina undersåtar efter religionstillhörighet. På så sätt bildade varje kristen gemenskap en egen religionsnation, oavsett om det handlade om folk- och nationalitetskyrkor som hos greker och armenier, eller om trosbekännelsen i de fyra syriska kyrkor som existerade i det osmanska riket under 1800-talet. Namnet på en sådan religionsnation hette "millet" och hämtades ur arabiskan. Juridiskt sett hade en millet en egen rättsskipning vad det gällde regler kring personer, familjer och arvsrätt. Detta är en parallell till islamisk rätt. Var och ens rättstvister bestämdes av kyrkotillhörighet. Etnisk, rasmässig eller nationell tillhörighet spelade ingen roll i detta sammanhang. Överhuvudet för en religiös gemenskap var portens

tjänsteman och vasall och erhöll vid sin stadsfästelse en särskild urkund från sultanen och samtidigt ett skyddsbrev, i vilket gemenskapen i fråga fick sina rättigheter och plikter fastställda.

Detta milletsystem hade inte som mål att ge den icke-muslimska befolkningen lika rättigheter. Enligt islamisk rättsuppfattning fick de otrogna, som dock var anhängare av någon av "bokreligionerna" (de så kallade 'Ahl al-kitab), tillåtelse att utöva sin religion och att nyttja sin jord och mark, om de betalade en fastslagen skatt för detta. Grundvalen för denna rättighet är kuran-surat 9, vers 29, där det står följande:

"Kämpa mot var och en av dem som har givitskriften, som inte tror på Allah och den yngsta dagen, och som inte förbjuder vad Allah och hans sändebud har förbjudit, och som inte bekänner sanningens beaktelse, tills de ödmjukt ur handen erlägger tribut."

När de osmanska folkens nationalmedvetande växte och med våld banade sin väg under 1800-talet, hämtades milletsystemet som administrativ inrättning från medeltiden. Historiskt sett hade de kristna folkens milleter bevarats från islamisering och turkisering under i alla fall århundraden. På grund av etnisk, språklig och religiös särart, som överlevde under folk- och nationalkyrkornas beskydd, så uppstod dessa folks nationalrörelse.

Här måste eftertryckligt hänvisas till denna historiska utveckling, eftersom den är nyckeln till 1900-talets första folkmord. Han talade och talar fortfarande om den så kallade "massakern på kristna" under första världskriget, som om vore orsaken bara religionshat och religionsförföljelse. Religiösa motiv var förvisso ett känslöförförande element vid förföljelsen, utrotningen och fördrivandet av kristna folk i det osmanska riket före och under första världskriget och i Turkiet efter första världskriget. Den primära orsaken till detta var dock dessa folks strävanden efter oavhängighet och självbestämmande. Detta stämmer mestadels med de folk som i Lausannefördraget deklarerades som "icke-muslimska minoriteter", som strävade efter en egen territorial integritet och som redan i slutet av 1800-talet tydligt skulle definieras som "nationella minoriteter". undantag var till exempel judar, jezidier och också de assyrier som vid den här tiden levde i det osmanska riket. De båda förstnämnda var enligt sin egen självinsikt religionsgrupper, medan assyrierna bara stod på tröskeln till sin nationalrörelse, som hade förberetts av landsmän och trosfränder i Persien. De bildade i enlighet med milletsystemet flera religionsnationer och var språkligt och kulturellt sett skilda från omgivningen, utan att därmed ha en utpräglad nationalkänsla.

Sedan fördraget i Lausanne har deras självinsikt avgjort förändrats. Deras anspråk är, som det tar sig uttryck i talrika assyriska tidskrifter, organisationer, manifest och hos flyktingar i Europa, kulturellt-nationellt och motsvaras av de armenier som blivit kvar i Turkiet, på vilka minoritetsskyddsbestämmelserna från Lausanne används på ett otillfredsställande vis och enligt restriktiv praxis.

Första världskriget åsamkade som bekant de minoriteter som idag lever som kristen restbefolkning i Turkiet katastrofen av ett folkmord. Den politiska skotttriktningen löpte från den dåtida ungturkiska regeringen mot framför allt armenierna, även om det under det ungturkiska herraväldets inledningsfas gavs ett gemensamt koncept av förståelse mellan folken, ett koncept som vilade på demokratiska idéer. Denna fas avlöstes strax efter makttillträdet av idéen om panturkism. Alla icke-turkiska strömningar trycktes brutalt ned och ungturkarna visade sig vara lika fanatiska som sultanen hade varit före dem, vilket programmet om armeniernas utrotning bevisar. Om förknippandet av militära och politiska intressen hos turkarna och deras tyska bundsförvanter går Fr. H. in på sitt referat om armenier. Bara detta måste dock nämnas: vad gaskamrarna betydde för judarna under Hitlers andra världskrig, det betydde den mesopotamiska öknen för armenier-såvida de inte dödades, slogs ihjäl eller massakrerades under vägen. Denna död var längre och mer kvalfylld och jämfört med det då ännu inte existerande förintelsemaskineriet båda grymmare och mer bestialiskt.

Den icke-armeniska kristna befolkningen blev i lika hög grad offer för utrotning och fördrivande-inte bara av en händelse eller på grund av att de som utförde massakern inte kunde skilja mellan armenier, assyrier och greker, utan på grund av att de kristna var icke-turkar och därigenom också en fara för det turkiska nationella absolutetsanspråket. I sin berättelse om "Det armeniska folkets läge i Turkiet" från åren 1915-1916. alltså vid förintandets höjdpunkt, skriver Lepsius:

"På samma sätt som armenier har hemsökts, så har också de syriska nestorianerna och delvis också grekisk kristna hemsökts."

Och han fortsätter:

"Att man helst skulle vilja behandla greker och syrier på samma sätt bevisas av tillvägagångssättet gentemot den grekiska befolkningen i Smyrna tidigt 1914, och gentemot den Syriska befolkningen i Nordpersien i Urmias omgivning. De fördrevs från sina boplatser när Halil beys armée bröt in. Samma sak hände med de nestorianska bergssyrierna i övre Zab-delen."

Det är ett faktum att det i dagens Turkiet inte finns kvar några nestorianska-assyriska församlingar och att fördrivandet av 100.000 bergassyrier från Hakkari-bergsländet var fullkomligt. Också assyrier som tillhör andra syriska kyrkor decimerades till en ringa spillra. I förhållande till deras dåtida totala befolkning, så motsvarar antalet förlorade också förlusten hos det armeniska folket.

Om folkmordsförbrytelserna mot assyrierna, en då politiskt sett relativt obetydlig befolkning i det osmanska riket, framträdde under de första åren efter första världskriget en rad redogörelser och publikationer, som dock inte hade samma dokumentära karaktär som Lepsius rapporter om armenierna. Likväl har internationella sammanslutningar (gremien) som folkförbundet och mandatskommissionen tvingats befatta sig med denna nation under ett årtionde, utan att någonsin ha kunnat upphäva förintandet.

En jämförelse mellan det första fredsfördraget i Sévres 1920 (som aldrig ratificerades) och fredsfördraget i Lausanne (som förhandlades fram tre år senare under helt nya politiska förhållanden och gav oss internationella minoritetesskyddsregler, och som än i dag- i alla fall för Turkiet-gäller de minoritetetsgrupper som lever i en nation) visar tydligt vilka existentiella avdrag de berörda nationerna var tvungna att göra.

Två väsentliga krav i Sévres var skapandet av en oavhängig armenisk republik och att denna också skulle bestå av delar av turkiska Armenien. I detta sammanhang finns ett i artikel 62 fastslaget minoritetesskydd för de assyrier som levde i kurdiskt territorium. Även om assyrierna själva gjorde anspråk på en egen autonomi, ja, till och med hade för avsikt att som andra folk grundlägga en egen stat, och denna reglering-om den hade kommit till stånd-alltså ingalunda blev tillfredsställande i assyriskt synsätt, så är det tydligt att den assyriska frågan från början och av territoriella orsaker, var sammankopplad med den kurdiska frågan.

Ett historiskt faktum som än i dag har kvar sin giltighet.

Om de anspråk som gjordes i Sévres skulle ha antagits, så skulle det ha orsakat en kollision mellan armenier, assyrier och kurder. Inte av territoriella orsaker, utan för att de båda kristna nationerna krävde bestraffning av dem som var ansvariga för och bidrog till massakern på deras befolkning. I detta hade kurderna haft en betydande roll som paramilitära trupper åt turkarna.

Likväl lyckades turkarna under Mustafa Kemals (senare "turkarnas fader"-Atatürk) ledning att få liv i en ny turkisk nationalrörelse ur spillorna av den slagna ungturkismen. Denna rörelse fick tillfälle att under åren 1919 till 1922 förändra den politiska situationen genom militära uppgörelser med greker och armenier. På så sätt skapades förutsättningar för ett helt nytt diplomatiskt fördrag, i vilket det nu kemalistiska Turkiet kunde diktera sin angenäma version av minoritetesskyddet för den internationella diplomatin. Från och med nu behandlades greker, armenier och assyrier som minoriteter.

Turkiets minoritetesskyddsförklaring i Lausannefördraget från 1923 formulerades redan vid nationalkongresserna i Erzurum och Sivas (1919), vilka handlade om att se till att man fick turkisk suveränitet i Västarmenien och Kurdistan, och togs upp i artikel 5 vid den turkiska nationalpakten från 1920. I anslutning till det osmanska milletsystemet blev den gamla sedan länge övertagna formuleringen "icke-muslimska minoriteter" åter antagen. Det ska här påpekas att Turkiets minoritetsfördrag i Lausannefördraget redan i sin anakronistiska formulering tyder på den otillräckliga och lätt manipulerbara skyddsfunktionen, och bör därför kritiseras.

Termen "icke-muslimska minoriteter" reducerar de berörda folkgrupperna till motsvarande folkgrupper under det medeltida osmanska milletsystemet och täcker därmed bara delvis in de faktiska förhållandena, medan den lämnar nationella, kulturella och språkliga önskemål om självständighet obeaktade. Å andra sidan togs de attributiva egenskaperna i en sådan självständighet med i artikel 40 och 41. Redan då stod dessa minoritetsbestämmelser i egendomlig motsats till det lekmanamässigt konstituerade Turkiet, där religion i allmänhet alltså också islam-förlorade den officiella statskaraktär som den hade haft förut. Redan 1924 kom avskaffandet av kalifatet och den islamiska reaktionen tvingades till och med att fly till utlandet; under Atatürks stränga lekmanakultur hade de fått erfara bakslag, och islamiska strömningar befann sig i opposition.

Kanske kan denna motsägelse förklaras av att man valde det minst besvärliga i stället för att anta en formulering om minoritetesskydd som i likhet med övriga fördragspartners tog hänsyn till etniska, nationella och språkliga minoriteter. En sådan skulle ha låtit som följande; "icke-turkiska minoriteter". Enligt en sådan formulering skulle de folkgrupper som föll under minoritetsskyddet varit betydligt fler. Jämte små muslimska grupper som tjerkeser och tjetjener med flera, skulle också den till antalet mycket betydande kurdiska folkgruppen ha fallit under en sådan formulering. Dem kunde Turkiet vid första världskrigets slut inte förebrå för illojalitet, eftersom under kriget inte hade förekommit några kurdiska uppror mot turkarna. Att det likväl fanns kvar ett nationalmedvetande hos detta folk visar kraven i Sévres på ett självständigt Kurdistan, vilket man inte kan tillskriva utländsk diplomati. Den kurdiska rörelsen hade ännu inte nått samma politiska karaktär som hos Balkanländerna eller Armenien, men den existerade helt tydligt. Och utvecklingen som hittills hade ägt rum, visar med vilken kontinuitet denna rörelse har utvecklats utan att ha kommit i åtnjutande av minoritetsskyddet.

När Ecevit för några veckor sedan framför sina ministrar i det turkiska kabinettet sa: " För närvarande är det inte den ekonomiska situationen som är huvudfaran för vårt land, utan det är separatismen som nu har satt igång", så menade han väl knappast de högst 200.000 kristna av olika nationaliteter och deras krav på kulturell frihet, utan den kurdiska autonomirörelsen. Det är denna omständighet som så försvårar genomdrivandet av de kristna gruppernas krav. Turkarna utgår från att en mindre restriktiv minoritetspolitik skulle vara det samma som att kasta olja i elden vad det gäller de politiskt aktiva kurderna.

Den moderna turkiska nationalstaten grundades 1923, ett år innan sultanet avskaffades, och 1924 undanröjdes kalifatet. I stället för den islamiska kuraniska rättsskipningen, sharia, övertogs västvärldens rättsystem. Genom införandet av det latinska alfabetet i stället för det arabiska blev anslutningen till Europa ännu tydligare.

Atatürk regerade autokratiskt och i minoritetsfrågor hade han ingen liberal ståndpunkt. Redan 1924 antogs en lag om ett enhetligt skolsystem och därmed skapades redan från början ett kontrollsystem över de icke-turkiska privata skolorna. Den religiösa turkiska lekmanakulturen kastade ytterligare ett stort problem över de kristna minoriteterna: om en religionsförsamlings patriark under de osmanska härskarna var officiell företrädare i världsliga och andliga angelägenheter och förhandlingspartner med sultanen, så accepterades

han nu inte längre i denna funktion, fastän de kristna å andra sidan givits lika rättigheter genom Lausannefördraget. Då exempelvis den syrisk-ortodoxe patriarken Eliga i slutet av 20-talet sökte audiens hos Atatürk, så nekade denne att ta emot patriarken i andliga kläder. Ja, här fanns till och med en idé-ända fram till 1924-om att de kristna patriarkaten och det judiska storrabbinatet skulle avskaffas, så länge de befann sig på turkiskt territorium.

Den följande beskrivningen av fyra kristna minoritetsgrupper bör ses i ljuset av ovan angivna historisk-politiska aspekt.

ORTODOXA GREKERS

EKUMENISKA PATRIARKAT

De ungefär 10.000 greker, som i dag uteslutande lever i Istanbul och på öarna Imbros och Tenedos, är en beklagansvärd kvarleva av vad som i början av 1900-talet var ett mycket betydande befolkningselement. Bland de kristna i det osmanska riket innehade de i varje avseende den ledande positionen, eftersom det ekumeniska patriarkatet, som de faller under än i dag, samtidigt innehar ordförandeskapet över alla ortodoxa folk. Det är en helt ortodox inriktning med nästan 2000-åriga traditioner. När de europeiska makterna under 1700-talet knöt diplomatiska förbindelser med det osmanska riket, så skedde det genom förmedlan av grekisk-osmanska statsjänstemän-dragomaner (av tercüman-tolk, förmedlare)-som utövade ett stort inflytande på den osmanska utrikespolitiken.

De grekiska kristna var och är "Rum melleti" varvid namnet "Rum" anknyter till det östromerska kejsarriket. Också beteckningen på det europeiska Turkiet heter ju "Rumeli"-grekernas land.

Konstantinopel, dagens Istanbul, har alltid varit ett grekiskt centrum. När sultan Mehmet II efter en längre belägring intog staden 1453, och därmed åstadkom slutet för det byzantiska riket och rikskyrkan, så existerade i Konstantinopel cirka 3000 grekiska hus jämte 9000 turkiska och 1500 judiska. Genom den turkiska sultanens koloniseringspolitik blev greker från Pelopones, men också armenier från trakten kring Tokat och Sivas hämtade till Konstantinopel och Bosporen, för att så att säga utgöra en motvikt till de inflytelserika grekerna. Det har alltid varit en egenhet hos religionssamfunden eller religionsnationerna att på ett ghettoartat sätt avskärma sig från varandra, även bland de kristna församlingarna, och detta har fortsatt så ända tills i dag. Den grekiska stadsdelen var och är fortfarande Phanar, där också sätet för det ekumeniska patriarkatet ligger (på turkiska: "Rum Patriarkhanesi"). Dessa invånare, phanarioterna, var också ofta helleniserade icke-grekiska folk.

Först under 1800-talet brast alliansen mellan den osmanska sultanen och den ekumeniska patriarken, och då som en följd av att det grekiska folkets kamp för oavhängighet tagit sig uttryck i nationella uppror. Samtidigt dök den så kallade orientaliska frågan upp, som för de europeiska stormakterna bestod i huruvida de skulle stödja det osmanska riket eller påskynda dess upplösning. England, Ryssland, Frankrike och den Österrikiska monarkin hade helt skilda intressen; för att legitimera att man skaffade sig inflytande använde sig de europeiska makterna av de olika kristna folk, som vid den här tiden faktiskt befann sig i ett utsatt läge-likasom för övrigt hela det osmanska riket. Dessutom handlade det inte uteslutande om politiska mål, utan dessa var också förknippade med det faktiska intresset och önskan att hjälpa trosfränder i Orienten. Missions -diplomat- och andra redogörelser pekar också på redbara avsikter hos västerlandets företrädare. Denna historiska utveckling med sina redan skildrade följder-utrotandet och fördrivandet av kristna folkslag- är värt att omnämna, eftersom en liknande situation avtecknar sig för närvarande: Turkiet är ekonomiskt sett i en prekär situation och behöver ekonomisk hjälp av Europa. Under de senaste tio åren har det klart visat sig att Turkiet inte uppfyller sina förpliktelser på ett tillfredsställande sätt vad det gäller minoritetsskydd. Det visar de kristna flyktingarna (från Turkiet) i Europa tydligt. Deras

antal har under de senaste tio åren tilltagit utomordentligt och vi har fått många redogörelser av besökare från inhemska och officiella platser.

När en artikel med titeln "Föföljd kristen i Turkiet" dök upp i den tyska pressen 1977, så erhöll tidningsredaktionen ett utförligt brev från en turk i Istanbul. Brevet hade en officiell karaktär. Författaren jämförde Västtysklands och andra europeiska länders appeller till förmån för kristna med situationen i det osmanska riket under 1800-talet. Vidare hotade han:

"Var och en vet att sådan inblandning utifrån inte ger något annat än att 'skyddslingarnas' lott försvåras."

Detta ska väl vara en anspelning på folkmordet från 1915/1916 och liknande händelser. Ett sådant yttrande bör ge oss något att tänka på!

Senare, under Balkankriget och det grekiska fälttåget från 1922 då 1,1 miljoner greker lämnade sin gamla hembygd Mindre Asien, kom det sig (genom konventionen om tvångsutbyte av grekiska och turkiska befolkningsdelar, vilket lades ner i Lausannefördraget) att mellan 1,3 och 1,5 miljoner tvingades lämna Turkiet. Den dåtida turkiske företrädaren vid Lausannekonferensen, Ismet İnönü (senare Atatürks efterträdare), hade försökt uppnå att alla greker skulle lämna Turkiet. Han kunde emellertid inte få igenom kravet att den grekiska befolkningen i Istanbul, där de allierade för tillfället hade en särställning, och grekerna på den båda öarna Imbros och Tenedos skulle behöva lämna sina boplatser. De skulle få stanna.

Efter 1923 räknade den kvarvarande grekiska befolkningsgruppen 100.000 invånare (andra källor säger 250.000; Spuler, B, i "Ostkirchen" sid. 170), vilket ungefär motsvarade den turkiska minoriteten i Västratrakien. Det ekumeniska patriarkatet nämndes över huvud taget inte i Lausannefördraget och har sedan dess haft en svår sats, eftersom tjänstebefogenheten är av dubbel art, vilket visar sig i titeln: "Ärkebiskop för Konstantinopel, nya Rom, och ekumeniska patriark". Turkiet ser dock bara en ren nationell institution för cirka 100.000 ortodoxa greker i den ekumeniska patriarken. Patriarken är bara överhuvud ur denna synpunkt och hans verksamhetsområde är utan befogenheter och ekumeniska funktioner. Alla befogenheter på turkiskt territorium ignoreras av den turkiska regeringen, alla nödvändiga utlandsförbindelser, särskilt kontakten med Grekland, anses som aktiviteter riktade mot turkiska nationella intressen.

De grekisk-ortodoxa församlingarna är uppdelade i ärkestiftet Konstantinopel och fyra stift: Chalkedon, Derkai, Prinsöarna och de båda öarna Imbros-Tenedos.

Till det ekumeniska patriarkatet är en av de mest berömda teologiskolorna i den ortodoxa världen anslutet: den Heliga Teologiska Skolan i Halki", som ligger på ön Halki, en av de fyra stora prinsöarna, cirka 20 kilometer från Istanbul. Seminariet grundades 1874 och byggdes 1945 upp på nytt. Fram till 1963 gav den turkiska regeringen sitt tillstånd för utlännningar att studera vid detta seminarium. Sedan 1963/1964 är i enlighet med de tilltagande restriktionerna- man kan nästan säga repressalier- gentemot greker detta seminarium endast tillgängligt för turkiska medborgare. 1966 fanns där bara nio studenter kvar. På denna teologiskola gick för övrigt också den ansedde ekumeniska patriarken Athenagoras (avliden), som från 1949 innehade patriarkatet; en viss stabilisering i Phanar kan man tacka hans tjänsteutövning för.

1951 beviljades patriarkatet att ge ut veckotidningen "Apostolos Andreas" på grekiska. Dessutom gavs kvartalstidskriften "Ortodoxia" ut. Den sistnämnda existerade redan före första världskriget. Sedan 1964 kan de båda tidningarna inte längre komma ut, då patriarkatstryckeriet har varit stängt sedan dess. Orsaken till detta var de politiska händelser som sedan 50-talet blivit kända i historien som "Cypernkrisen". Som redan nämnts förbättrade sig förhållandet mellan turkarna och det ekumeniska patriarkatet från Athenagoras övertagande av ämbetet 1949. Denna bemödade sig om ett gott förhållande med turkarna,

vilket bland många församlingsmedlemmar betraktades som eftergifter och orsakade en konfliktsituation inom den heliga synoden.

I Turkiet ägde under dessa år politiska förändringar rum.. Vid uppgörelser mellan lekmän och religiöst konservativa visade det sig att turkarna hade förblivit ett islamiskt folk under Atatürk. det var ett folk som till 3/4 bestod av bönder, med starka religiösa känslor. En politisk liberalisering legaliserade oppositionen genom skapandet av ett flerpartisystem, genom vilket det demokratiska partiet under Menderes uppnådde valsegern 1950. Medan det under det "republikanska folkpartiets" styre (ett parti grundat av Atatürk) fortfarande rådde kemalistiska principer (republikanskt sinnelag, lekmanakultur och planhushållning), så uppstod nu en religiös-islamisk tendens med en provästlig kurs.

Först tidigt 1955, då det cypriotiska upproret mot engelsmännen, och Makarios samtidigt krävde Cyperns anslutning till Grekland (Enosisrörelsen), så uppstod som rekyleffekt en ytterst svår situation för grekerna i Turkiet. Den turkisk-islamiska majoriteten begick övergrepp, som naturligtvis inte bara drabbade de grekiska kristna, utan också andra kyrkoinriktningar.

Den 6 december 1955 tågade en folkdemonstration som ropade ut anti-grekiska paroller, sedan gick den över till hus-och butiksplundring och slutligen förstörde eller skadade den 71 av de 80 kyrkorna. När processen mot Menderes drogs igång efter militärkuppen 1960 kallades också den ekumeniska patriarken Athenagoras. Det bevisades att den turkiska regeringen hade medorganiserat demonstrationen och att polisen hade fört befäl och förhållit sig passiv under övergreppen. Den iscensatta demonstrationen skulle förtydliga den turkiska folkviljan för deltagarna i den nyligen sammankomna Londonkonferensen om Cypern. I de spända grekisk-turkiska politiska förhandlingarna kom åter igen den ekumeniska patriarken att betraktas som ansvarig för den grekiska sidan. Han bar fortfarande på ärr efter anspråken på ett Storgrekland (Megali Ida), i vilket Konstantinopel var inräknat, trots att detta anspråk sedan länge var historia. Man betraktade Phanar nästan som grekisk närvaro i Turkiet.

1955 levde fortfarande sammanlagt 84.764 greker i Turkiet. Nu satte dock en stadig utvandring igång, en utvandring som fortgått med tillväxten av islamiska-konservativa strömningar i Turkiet.

I december 1963 kom en ny Cypernkris, denna gång en rent turkisk-grekisk konflikt. I fortsättningen attackerades Phanar offentligt och kallades "agent för hellenismen" och "instrument för den amerikanska imperialismen" och i turkisk press fordrades ofta att det ekumeniska patriarkatet skulle stängas. Två höga präster fräntogs sina turkiska medborgarskap och utvisades. Grekland vände sig då till FN:s säkerhetsråd, för att låta fastslå att detta fall var en förbrytelse mot minoritetesskyddsartikel 38 i Lausannefördraget. Någon juridisk bedömning av dessa utvisningar från Turkiet blev aldrig av. På grund av den starka press, som grekerna kände under dessa år, ägde en utvandringsvåg inom denna folkgrupp rum. Det bör här infogas att verkningarna från Cypernkrisen drabbade alla kristna i Turkiet och att det sedan dess har förekommit en utvandring bland alla kristna grupper.

Nu måste nämnas att inte alla greker, som under denna tid levde i Grekland, hade turkiska medborgarskap. Det fanns sedan 1930 ett så kallat koloniavtal med Grekland- nu upphävdes detta och fick ett etappvis utvisande av 11.900 greker som följde. 1965 levde fortfarande 40.000 greker i Turkiet, vilket innebär att det grekiska invånarantalet hade minskat med hälften mellan 1955 och 1965.

Men reduceringen av den grekiska befolkningen skulle inte sluta med detta, eftersom den Cypernkris som hade de hittills värsta politiska följderna, kom 1974. Sedan dess har utvandringen-som har tvångskaraktär-varit så strid att det för närvarande finns 10.000 (högst 15.000) grekisk-ortodoxa kristna kvar i Turkiet.

I en undersökningsrapport från Bryssel, daterad 1977, står det:

“ Värst (bland de kristna grupperna) är situationen för greker. Bland dem härskar fruktan och hopplöshet. Alla har utvandrat och de decimerade församlingarna söker skydd hos andra församlingar.”

Att repressalierna gentemot greker inte har slutat visar det nyligen offentliggjorda telegram (från 20/4 1979), i vilket den nya patriarken Demetrios I inför Ecevit protestera mot försvinnandet av kyrkoegendom. Vidare betecknar han i sitt telegram de senaste repressalierna mot församlingarna som den grövsta ringaktningen som visats mot den grekiska minoriteten sedan det osmanska rikets fall. Efter denna anklagelse ska kyrkor, skolor och byggnader på sistone ha konfiskerats av den turkiska staten.

TURKISKA KRISTNA

Ständigt dyker frågan upp om det finns några turkiska kristna. Denna fråga bör faktiskt inte helt förkastas och ska besvaras här i sammanhang med den grekisk-ortodoxa kyrkan.

Anatolien, som var ett nybyggerområde för flera folk med olika religioner, var också hembygd för en kristen turkiskspråkig grupp, av vilken ungefär 50.000 tusen levde i södra Centralanatolien mellan Konya och Kaiseri. Landskapet bar namnet Karaman, varför dessa kristna kom att betecknas som karamanlis. De skrev sitt turkiska modersmål med grekiska bokstäver och var underställda Phanar-de var alltså ordoxt kristna. Det är ovisst om det handlade om kristnade turkar eller turkiserade greker och blir väl aldrig uppkärlat. Vid tiden för nationalrörelsen drogs de turkiska kristna mot Turkiet och spänningar mellan karamanlis och grekerna uppstod.

1921/22 strävade Phanar efter en lösning och bemödade sig också om bildandet av en turkisk-ortodox kyrka. Denna rörelse var förknippad med en man vid namn Papa Eftim. Han sammankallade 1922 en synod i Kaiseri, vid vilken beslutades om avsättning av den ekumeniska patriarken och att man i stället skulle välja ett eget överhuvud. Under tiden beslutades dock om tvångsutbyttandet av turkisk-grekisk befolkning, och då enligt vilken religion man tillhörde-inte språk eller nationalkänsla. Så karamanlis blev tvungna att lämna Turkiet, trots att dess majoritet inte kände sig som greker-åtminstone inte vid den här tiden. Endast en mycket liten grupp kring Papa Eftim fick stanna i Istanbul. De tillvisades en liten ortodox kyrka i Galata. Efter underhandlingar med Phanar, vilka slutade med att Papa Eftim blev utesluten (bannlyst ?), höll återstoden av samfundet en kongress 1924. Här sattes upp som mål att Papa Eftim skulle bli överhuvud för en ny kyrka. Hans titel skulle vara “ärkebiskop för Istanbuls oavhängiga kyrka och alla turkiska-ortodoxas exarch.

Det spekulerades från grekisk sida i hur långt denna klyvning med turkarna kunde gå, eftersom idén om en turkisk nationalkyrka förblev utan bas på grund av bristen på troende. De föll också snart i glömska och lever i dag i en skuggtillvaro under dess grundares sons ordförandeskap. Detta samfund trädde dock fram i offentlighetens på nytt genom sällsamma aktiviteter under Cypernkrisen. Papa Eftim II uppmanade till understöd till de turkiska cypriotererna och beskyllde Phanar för att politiskt sett ha blivit aktivt för Grekland. Då gick också en skrivelse från denna skuggkyrka till världskyrkorådet, i vilken man gjorde gällande att man företrädde den enda rättmätiga ortodoxa kyrkan i Turkiet.

Begreppet “turkiska kristna” har dock i sin helhet kommit att bli en paradox.

DEN ARMENISKA KYRKAN I TURKIET

Patriarkatet av den armeniska-apostoliska kyrkan i Konstantinopel (Istanbul) grundades år 1461 och är en lokal institution, vilket innebär att de armenier som tillhör denna kyrka och lever i Turkiet i dag faller under dess jurisdiktion. Precis som fallet är med de grekisk-ortodoxa församlingarna, så koncentrerar sig de armenisk-ortodoxa kring Istanbul med 60.000 troende av sammanlagt ungefär 70.000 tusen (enligt uppgifter från det armenisk-apostoliska patriarkatet). Patriarksätet, kallat "Ermeni Patrikhanesi", ligger i stadsdelen Kumkapi, där ärkebiskop Schnorhk Galustian tjänstgör sedan 1961. Det övriga prästerskapet består av en biskop-Schahan Svadjian, som vigdes 1966-tre vardaped, cirka 30 präster och 20 diakoner. Gudstjänster kan hållas i 33 kyrkor och två kapell. Ett kyrkoråd finns, som trots att tillåtelsen att styra fordrar nyval, inte har hållit några sådana val sedan en längre tid.

Ett patriarkatseminarium befinner sig i °sküdar, en ort vid Istanbul, där också patriarkatets månadskrift "Schoghakath" utges. Där finns också två andra armeniska tidsskrifter. Förutom detta finns för detta stora samfund 29 skolor med olika skolastiska inriktningar-bland dem fem gymnasier och elva mellanskolor. Andra välgörande inriktningar är flickhemmet "Kalfayan" och pojkhemmet "Nersessian". Båda byggnaderna blev emellertid helt nyligen rivna, eftersom den turkiska regeringen hade beslutat om ett brobygge över Gyllene Hornet från stadsdelen Halıçcöplü. Och hittills förvägras armenierna byggnadslov av de turkiska myndigheterna. Denna turkiska hållning är inget undantag. Efter den tidigare genomgången av grekernas situation, så tycks det vid en första anblick vara så, att armenierna i förhållande till andra kristna minoriteter är privilegierade. För de andra minoriteterna är en kulturell handling inom utbildningsväsendet generellt förbjudet. Men det armeniska utbildningsväsendet underkastas dock en rad inskränkningar-på senare tid mer än tidigare. Av detta framgår tydligt vilka mål som ligger bakom-en fortsatt turkisering av den armeniska restbefolkningen.

De armeniska skolorna undergår en sträng kontroll och dirigeras av turkiska medrektorer, som dock egentligen tar över alla beslut. Det ansvariga utbildningsministeriet och de kommunala myndigheterna fördröjer så ofta de kan tilldelandet av armenisk lärarkraft, försvårar antagningsproceduren av elever genom löjligen byrkratiska krav, som dessutom är svåra att uppfylla. Den armeniska patriarken har en svår sats: genom inlagor, besvärsskrifter och förhandlingar med turkiska politiker försöker han bevara sitt samfund från definitivt förfall och upplösning. De turkiska politikerna lovar varje gång hjälp och förbättring för armeniernas situation, men kräver i förväg av patriarken tecken från de "tillmötesgående", som fru Münnich-Marokhian förra året skildrade i sitt referat. Då hade patriarken genast sammanställt en besvärskatalog och överräckt denna till inrikesministeriet såväl som ministerpresidenten Ecevit. Som motprestation för de turkiska-senare icke hållna-löften blev han förpliktigad att appellera till utlandsarmenier om att sluta med antiturkiska demonstrationer.

I en verkligt existenshotande situation befinner sig emellertid de armenier som inte bor i Istanbul, utan i landets östra del. I området kring Mardin och Diyarbakir existerar fortfarande ett stift som vårdas av en präst, förutom små församlingar i Iskenderun, Kaiseri och i Sivasregionen med sammanlagt sex kyrkor. I bergiga Bothanområdet finns småförsamlingar som överlevt den förflutna massakern helt utspridda. De är omgivna av en muslimsk-kurdisk och armenier-fientlig befolkning. De är så rättslösa att de nästan betraktas som livegna av de kurdiska aghorna, som äger hela byar. Sedan länge har de upphört med att tala sitt armeniska modersmål. Där finns varken kyrkor eller präster, så där finns praktiskt taget inget kvar av medvetandet om folktillhörighet. De syriska-ortodoxa assyrierna från Tur-Abdin berättar att det gick så dåligt för deras armeniska trosbröder och för 15 år sedan att de sökte asyl och hjälp hos sina assyriska trosfränder. Den som känner situationen i Tur-Abdin, som på den tiden säkert var något bättre än i dag, kan föreställa sig i vilket läge armenierna befann sig. På senare år har några lyckats slå sig fram till Istanbul för att upptas i församlingarna där. Men också där stötte de på stora problem, som framför allt skapades av de turkiska myndigheterna.

Hur skulle de bevisa sin armeniska identitet? För att kunna lämna sin provins i östanatolien, så hade nämligen många utverkat om intyg om syrisk tillhörighet hos de syriska kyrkorna. I dessa hävdades att de tillhörde den kaldeiska eller den syrisk-ortodoxa kyrkan, eftersom det i detta område än i dag är livsfarligt att vara armenier. Med detta intyg tillät emellertid de turkiska myndigheterna inte att deras barn togs in på armeniska skolor.

Bland armeniska asylsökande, som jag har träffat, har det likväl funnits sådana som har avvisats.

Förutom den armeniska-apostoliska kyrkan i Istanbul, så finns också Konstantinopels armenisk-katolska biskopsdöme med ungefär 8.300 troende. Den förfogar över fyra pastorat och fem underförsamlingar. Gudstjänster äger rum i elva kyrkor och tre kapell. Samfundet har sex folkskolor och två mellenskolor; dessutom ett sjukhus, ett ålderdomshem och en vårdmottagning. Unionen mellan en del av den armeniska kyrkan ägde rum väldigt tidigt-1650 grundades den första armenisk-förenade församlingen i Diyarbakir, som då kallades Amida. Den armenisk-katolska Katholikos frigjorde sig dock fullständigt från den apostoliska kyrkan 1829. Rom skapade därnäst ett primatialsäte i Konstantinopel. Det sammanföll 1867 med de katolsk-armeniska patriarkatet i Kilikien. Till 1928 förblev detta patriarkat i Konstantinopel, därefter omvandlades det till ärkestift.

Om förekomsten av evangelisk-armeniska församlingar i Turkiet kan jag inte låna av de föreliggande källorna.

Politiskt sett gäller armenierna inför turkar såsom "opålitliga" element. Bortsett från följderna av Cypernkrisen-som också drabbade armenier-har deras läge försämrats efter 1975, då armeniska organisationer började använda terror gentemot turkiska diplomater. De turkiska myndigheterna hävdar att armeniska organisationer i Turkiet står bakom dessa aktioner och svarar med allmänna repressalier. Till dessa hör bland annat att turist-och informationsministeriet inte längre lämnar upplysningar om armeniska kyrkor, kloster eller andra monument till utländska turister.

Att de armenier som i dag lever jorden runt inte är beredda att glömma folkmordet från 1915/16 visar de många protesterna, demonstrationerna och arrangemangen som årligen äger rum den 24 april (minnesdagen över massakern) överallt. Om armeniernas krav berättas mer i följande referat.

DE ARABISK-ORTODOXA KRISTNA

Den följande redogörelsen över den kristna-arabiska befolkningsgruppen i Turkiet stöder sig också på en på senare år författad rapport av den arabisk-ortodoxa församlingen i Köln. I denna rapport ges en kort historisk överblick över kyrkans uppkomst och en mycket insiktsfull skildring av förtrycket i nuläget. Detta lilla samfund omfattar ungefär 10.000 troende, som lever i provinsen Hatay (tidigare Antakya, en form på det gamla Antiochia som fortfarande gick att känna igen) De bebor där två stängda boplatser med rent arabisk-ortodox befolkning. Dessa byar heter Sarilar-Altinözü och Tokacali, tidigare "Yonta" (i huvuddistriktet Altinözü). Dessutom finns samfundet i städerna Antakya, Iskenderun, Somandar och Ordu (det gamla Platanus). Församlingarna sköts om av sju präster och har för sin gudstjänst sju kyrkor till sitt förfogande.

Självva existensen av en arabisk-ortodox kyrka, som ursprungligen uppstått ur det grekiska patriarkatet i Antiochia, förklaras av den allmänna arabiseringen av det ortodoxa patriarkatet och förtvinnandet av det grekiska inflytandet.

Denna utveckling kom redan på 1800-talet till sitt slut, då en arabisk patriark tog över patriarkatet. Också det nedre prästerskapet är arabiskt. En viss roll spelar här det uppvaknande

arabiska nationalmedvetandet, som fanns här lika mycket som arabiska kristna och muslimer under 30-talet. Först med Nasser började arabvärlden uteslutande identifiera sig med islam.

Bland de arabisk-kristna församlingarnas restbefolkning, som motstått islam, utgör de arabisk-ortodoxa bara en liten del av de 500.000 till 700.000 som framför allt lever i levanten i staterna Libanon, Syrien, Jordanien och Israel. Mycket små församlingar finns också i Egypten, Irak och Turkiet. Ursprungligen var antalet troende klart störst på nutida turkiskt territorium. Jämte förföljelserna och fördrivandet av kristna under åren 1915 till 1922, var den största katastrofen för dessa kristna den politiska utvecklingen på 30-talet som gjorde att den franska mandatsmakten avträdde provinsen Antakya till Turkiet 1938/39. En kristen massflykt satte in. Denna flykt krävdes av turkarna, eftersom man inte var intresserad av en icke-turkisk befolkning här. Flyktingarna lämnade sin egendom och vandrade till Syrien, Libanon eller andra länder, för att undgå de inmarscherande turkarnas övergrepp. Också det hotade höga prästerskapet flydde och har sedan dess sitt säte och andliga centrum i Libanon och Syrien. I Turkiet blev fem arabisk-ortodoxa stift ensamma kvar. Idag existerar bara ett stift.

Ur det faktum att det vid minoritetsskyddsfördraget i Lausanne inte kom att nämnas de arabiska kristna-även om de olika icke-muslimska minoriteterna inte nämdes var för sig och därför utgör en kollektiv grupp-drog den turkiska regeringen slutsatsen att denna grupp inte var berättigad att använda sig av minoritetsskyddet, särskilt inte artiklarna 40 och 41. På så sätt blev arabisk kultur, språk och skrift fullständigt förbjuden, skolor stängda och en form av tvångsturkisering genomförd. Den arabiska befolkningen tvingades anta turkiska namn och därefter följde ombenämningar på orter. Många presterade en sorts passivt motstånd och vägrade lära sig det turkiska språket men då en arabisk skolorbildning heller inte var möjlig, sjönk bildningsnivån hos den arabiska befolkningen-som dessutom hade berövats på sin elit-och analfabetismen tilltog.

I den redan omnämnda rapporten beskrivs Cyperskrisens följder för denna minoritet. Den fanatiska och upphetsade muslimska befolkningen i omgivningen begick pogromliknande övergrepp, kristna hus försågs med röda kors. Regeringen vidtog inga skyddsåtgärder mot dessa fanatisk-nationalistiska krafter.

Från turkisk sida gjordes försök att byta ut rent kristna kolonier mot turkiska sådana. Orten Urdu är ett exempel på detta. Också ekonomiska sanktioner sattes in; kristna köpmän och affärsidkare förmåddes genom en rad trakasserier att stänga sina butiker respektive överlåta dem till muslimer. Precis som med armenierna så ser man till att det blir svårigheter, om det så än bara rör sig om renovering av kyrkobyggnader, som till exempel i byn Tokacle. Till och med byggnadslov för ett ålderdomshem i byn Sarilar har hittills fördröjts. Båda byarna blev för övrigt illa medtagna av plundring under den senaste Cyperskrisen 1974. De överfölls av turkiska band från grannbyarna, utan att polisen gick emellan.

Rapporten om ortodoxa araber innehåller också två exempel på förföljelser som dessa kristna har utsatts för. Jag vill gärna återge dem här:

Två unga män från Sarilar, Emin Kasapoğlu och Abdo Papazoğlu, dog för inte länge sedan under sin militärtjänst på ett hittills ouppklarat sätt. Läkare släpptes inte dit, de anhöriga förvägrades alla besked.

Yusuf Mazuroğlu, Abdu Koçeroğlu och Cerci Güleri blev, då det blev känt att de var kristna, omskurna under tvång.

Aziz Köroğlu torterades med elstötar av polisen och fick sitt finger krossat. Orsaken till detta var att han skulle ha smädat Muhammed. Han befinner sig fortfarande i häkte.

Salim Polatoğlu, som jobbade som sjöman på ett grekiskt skepp, blev vid sin hemförlovning haffad, blev av med sin förmögenhet och blev dömd för att vara spion för Grekland.

Jämte de arabisk-ortodoxa finns det också några mindre, förenade arabisk ortodoxa församlingar i Turkiet. Den allmänna beteckningen på dessa kristna är idag "Melkiter", ett

namn som ursprungligen gavs till anhängarna av den byzantinska statskyrkan. (syrisk-Arameiska, Malek-härskare, kejsare).

Den allmänna situationen för dessa förenade arabiska kristna skiljer sig inte från de andra arabiska-ortodoxa kristna i Turkiet.

DE KRISTNA ASSYRIERNA

Den sista kristna grupp, som här ska berättas om, är föga känd, särskilt under namnet "assyrier". Som tidigare en gång har nämnts, så hör detta namn till de kristna i de syrisk kyrkor som fortfarande talar arameiska (alltså inte alla syrisk kristna, till vilka också maroniterna i Libanon hör). Namnet uppstod i sammanhang med den assyriska nationalrörelsen. Tidigare hade begreppet "assyrier" bara förknippats med nestorianerna, men nu övertogs det också av de kaldeiska, jakobitiska (syrisk-ortodoxa) och de syrisk-unierade kristna (i vilka också små evangelisk-assyriska församlingar inräknas).

Det ursprungliga teologiska centret för den syrisk kyrkan var de en gång i tiden så viktiga städerna Antiochia och Edessa. Antiochia var vid tiden för det romerska riket huvudstad i Orienten. När kristendomen bredde ut sig, så bekände ett stort antal ur den arameisktalande befolkningen sig till Kristus. Klyvningen mellan den nestorianska och den monofysitiska-jakobitiska kyrkan på 400-talet ledde till att dessa både grupper isolerades, utan att kyrkorna kom att bli folk-eller nationalkyrkor.

Fram till början av 1900-talet levde ungefär en miljon av dessa kristna i områden i dagens Turkiet, närmare bestämt i övre Mesopotamien och dess bergsutlöpare i nordöst. Genom unionrörelsen hade de sedan 1700-talet kommit till en förenad kyrka, den Kaldeiska och den syrisk-katolska, bägge med syrisk liturgi. Det fanns fyra patriarker; likväl stod de i mycket olika förhållande till det osmanska rikets sultan. Den jakobitiska kyrkans patriark blev såsom monofysisk kyrkofader anhörig till den armenisk-ortodoxa kyrkan och representerades av dess patriark. Den jakobitiska kyrkan hade alltså inte fått något officiellt mandat till självbestämmande över sin millet av sultanen Detsamma gällde den nestorianska patriarken Mar Shimun, som bodde i avlägset och för turkiska tjänstemän icke tillgängligt bergsland och framför allt väl förvaltade sin självständiga röst och det till hälften oavhängiga distriktet. Av honom och hans cirka 100.000 anhängare tog sultanen knappt någon notis. De förenade patriarkaten i Mosul och Aleppo erhöll först i mitten av 1800-talet en egen milletstatus.

Denna osäkra rättstatus är av aktuell betydelse, eftersom de 35.000 jakobitiska assyrier som idag lever i Turkiet inte erkänns rättstatus som icke-muslimsk minoritet. De har varken rätt till egna skolor och språkundervisning eller andra kulturella inriktningar, som dock är fallet med greker och armenier. Jag återkommer till denna omständighet.

Som redan antydits fullföljdes förintelsen och fördrivandet av nestorianska assyrier grundligt och man skulle nästan kunna kalla det spårlöst, eftersom man bara svårligen kan finna obetydliga ruiner från försvarsborgsliknande stenkyrkor och sönderfallna terrasodlingar efter de enda invånare i detta område-som annars bara brukades av den kurdiska, delvis nomadiserades befolkningen. I parantes kan nämnas att dessa assyrier inte lämnade sitt område utan motstånd. När nyheterna om massakern på armenier och förintandet av jakobitiska kaldeiska kristna på slättlandet nådde den nestorianske patriarken Mar Shimun tidigt 1915, så förklarade han efter stamråd officiellt krig mot den turkiska regeringen den 1 maj 1915. Kriget kom dock huvudsakligen att föras mot de kurdiska stammarna. När situationen var hopplös ledde patriarken sina trosanhängare i en flera dagar lång marsch genom fjällen till Persien, och räddade på så vis åtminstone delvis sitt folk från det öde som armenierna vederfors: en deportation i intet. Jakobitiska assyrier från Antiochia-och Edessaområdet (Urfa) och andra övermesopotamiska orter dog i förintelsen eller flydde under

efterkrigsåren i flera stora flyktingvågor till de intilliggande Syrien och Libanon. En betydande del lämnade orterna tillsammans med de arabiska och armeniska kristna 1938, då Sanjak Alexandrette överlämnades till Turkiet av de franska mandatorterna.

Bara i landets avlägsna sydöstra del, i bergslandskapet Tur-Abdin "Guds tjänares berg"-stannade en kristen enklav syrisk-ortodoxa (jakobitiska) kristna. Till antalet var de då mellan 50.000 och 60.000. Dessutom fanns där cirka 25.000 syrisk-unierade kristna, som huvudsakligen levde i städerna Mardin och Diyarbakir, liksom små evangeliska församlingar. Fram till åren kring 1950 fanns ungefär femtio byar med delvis en rent kristen befolkning i Tur-Abdin-med staden Midyat som centrum. Otaliga kloster, kyrkor och ruiner berättade om det andliga centrum som en gång låg i detta område. Till exempel var det berömda klostret Zafaran i Mardin patriarksäte fram till första världskriget. Här fanns ett rikt klosterbibliotek och ett patriarkstryckeri. Sedan slutet av första världskriget befinner sig patriarken inte längre i klostret. I Midyat finns ett tomt biskopssäte och också här är tryckeriet sedan länge stängt och det kulturella livet är så gott som obefintligt.

På grund av de politiska förhållanden i Turkiet som här har skildrats, startade 1964 en utvandring bland de kristna i detta område. Sedan dess har deras antal nästan reducerats till hälften. Situationen för assyrierna i Tur-Abdin är så till vida annorlunda än för andra kristna grupper och man kan också säga mer hotfull, eftersom deras odlingsområde befinner sig i den sydöstra delen av dagens Anatolien, som i alla tider varit ett religiöst-politiskt spänningsfält. Ekonomiskt tillhör trakten Turkiets efterblivna områden och befolkningsgeografiskt ligger den mitt i den region som odlas av kurder. Den kurdisk autonomirörelsen har som bekant tilltagit tydligt i Turkiet sedan utbrottet av kurdisk-arabisk konflikt i Irak 1961. Kurderna åtnjuter inga rättigheter med hänsyn till sin nationella särart-trots att de till antalet är flera miljoner starka. De är därtill en förhållandevis efterbliven befolkning, som huvudsakligen bedriver jordbruk och boskapsskötsel (2/3 äger ingen egen jord), men inte utöver några hantverksmässiga yrken. Deras bildningsnivå är extremt låg. Medan allra flesta

kurder befinner sig i utomordentligt dåliga jordbruksförhållanden, så tillhör ett fåtal en sorts feodal landsadel, som äger stora landområden och hela byar. Denna situation leder till stora svårigheter för de kristna och än idag gör det livet i området outhärdligt för de kristna. Ständiga överfall, rån, mord, rov och ödeläggelse av kristna byar, fäl och vinodlingar leder till ständiga tvister mellan de båda befolkningsselementen. De turkiska myndigheterna tittar på utan att agera-båda befolkningsgrupperna är för dem suspekta och man aktar sig för att hjälpa de kristna, för att inte på så sätt förstora det kurdiska problemet, som är mycket farligare och mer ödesdiger.

De senaste händelserna i Anatolien, möjligen den som hände i Marasch i slutet av 1978, visar att uppgörelserna mellan vänster och högerkrafter också är förknippade med religions-och nationalitetsfrågor (shiiter-sunniter, kurder-turkar).

Nu på senare år har det ägnats mer uppmärksamhet åt problemen för assyrier från Turkiet i kyrkor och myndigheter i Europa. Detta beror främst på det växande antalet assyriska asylsökande i Europa. En rad rapporter om assyriernas situation föreligger, men de församlingar (från Turkiet) och organisationer som numera finns i Europa ser med information till att en bild av dessa kristnas liv skapas. Å andra sidan bidrar också turkiska tidningar, understundom utan att vilja det, till att skapa en fullständig bild. På senare tid har pressmeddelanden om assyrier hopat sig i turkiska tidningar. I slutet av förra året kom det till och med att uppstå en flera dagar lång presskampanj mot assyrier i turkiska tidningar. Orsaken var att två munkar i två kloster gav syrisk-arameisk undervisning för barngrupper. Hürriyet kommenterar 28/9/78 denna undervisning på följande sätt:

"Till de aktiviteter av turkar, kurder, sunniter och alewiter som äger rum i östra och sydöstra Anatolien, har nu en ny tillkommit. Syrisk språkundervisning för barn i klostret Zafaran."

Detta faktum blandar man ihop med hemlighetsfulla antydningar om assyriers och armeniers konspirationer. Assyrier skulle till exempel vilja få in sina barn på armeniska skolor, som enligt Hürriyet misstänks för att uppfostra barnen till terrorister. Sanningen är den att assyrierna i Istanbul gärna skulle sätta sina barn i armeniska skolor, eftersom man inte har några egna. Men det är förbjudet, eftersom assyrierna inte-som det heter i Hürriyet-är berättigade till "minoritetsidentitet". Det tillkommer som bekant bara armenier, judar och greker enligt Lausannefördraget. De båda omtalade klostren protesterade mot förvirringen i en motframställning.

Hürriyets utläggning om Lausannefördragets minoritetsskyddsfördrag verkar emellertid märkvärdig. Hittills hade man faktiskt handskats med detta fördrag på ett sätt att ingen skulle ta anstöt därav. Nu skrev tidningen:

"Som bekant gav Lausannefördraget de turkiska medborgare som tillhör de «icke-muslimska» minoriteterna tillåtelse att undervisa i sitt eget språk. Likväl-ännu en gång enligt detta fördrag är de bofasta accepterade minoriteterna som bor i vårt land följande: armenier, judar och greker. Förutom dessa finns det inga minoriteter, vars existens är erkända."

Vid ett samtal med klosterföreståndaren i Zafaran, herr Ibrahim Türker, daterat 1977, förklarade denne för en europeisk besökare:

"De grekiska och armeniska skolorna är tillåtna, men kontrollerade av turkarna. Lagen som förbjuder våra skolor-den utfärdades 1968/69-berör enbart de armenisktalande kristna. De måste läsa i turkiska skolor. Det är också förbjudet att besöka grekiska eller armeniska skolor. I klostret fortsätter vi illegalt med undervisningen, under förevändning att barnen får religions undervisning. Hittills har staten inte ingripit, men vår situation är svår."

Om de existentiella problemen kring den assyriska utvandringen från Tur-Abdin finns det olika åsikter bland de kvarvarande invånarna. En del appellerar till europeiska besökare om att, om Gud vill, låta alla kristna komma till utlandet och få asyl. Ett återvändande hit anser de däremot vara vansinnigt och livsfarligt. Det efterlämnade landet har med tiden tagits över av kurder, som till och med tar över hus och boskap. Andra litar över huvud taget inte på någon hjälp utifrån. Så här säger en protestantisk assyrier från Midyat:

"Många främlingar har kommit hit för att lära känna vår situation de senaste åren. Sedan återvänder de hem och rapporterar i sina tidningar där borta. Därefter hänger problemet kvar hos oss och vi blir citerade av myndigheterna och måste förneka allt, som dock är sanning, för att slippa lida flera svårigheter."

Många assyrier ser problemen som en rent religiös konflikt mellan kristna och muslimer, andra är politiserade. Kurderna spelar i bägge fallen en viktig roll. Många sätter sitt hopp till utlandet, hoppas på hjälp därifrån. Bara ett fåtal håller det för möjligt att stoppa den katastrofala utvandringen av kristna från Tur-Abdin och få igång ett återvändande genom ekonomisk projekt som skulle förbättra områdets infrastruktur. Riktigt säkert är det förbehåll som en klosterpräst från byn Harkai hade:

"De kristna har själva, genom massutvandringen, orsakat att deras situation har försämrats. I de byar där de utgör majoriteten är de inte i fara. Att flytta härifrån är att ge upp. Vi måste stanna här och kämpa. Gör allt vad ni kan i Europa för att förhindra utvandringen, tvinga den turkiska regeringen att skydda oss. Vi hotas från två håll: kurder och turkar. Ibland hjälper myndigheterna oss om vi säger: vi trivs bra här. Om Europa inte kan ge oss sådan reell hjälp, så kommer vi vara försvunna härifrån om några år."

Referat, hållet 14 maj 1979,

Arbetskretsen för mänskliga rättigheter i Bonn.

Källa: Pogrom nr. 64

Översättning från tyska
Dr. Ulf Björklund

III

ASSYRIERNA: EN BORTGLÖMD MINORITET

En liten folkgrupp, assyrierna, som sedan århundraden lever i Mesopotamien, och som har genomlidit fördrivandets öde och årtal av lägerliv, har blivit bortglömd. Här ska redogöras för den historiska och politiska utvecklingen hos denna minoritet, som lever utspridd i Mellanösterns länder, och i förskingringen i Europa och andra världsdelar. Cirka 500.000 assyrier bodde fram till 1915 i Mesopotamien inom en liksidig triangel med ungefär 250 kilometers sida, med spetsarna i Mosul (S), Van (N) och Urmia (SSO). Inte heller före första världskriget och den därpå följande nya uppdelningen av området mellan olika

statsbildningar i Mellanöstern, var detta område någon politisk enhet. En del låg i sydöstra Taurus, det alplika Hakkari-berget, där assyriska och kurdiska stammar sammanlevde. Söderut sträckte sig bosättningsområdet in på Mosulslätten. Politiskt hörde det till det Osmanska riket och styrdes av turkiska guvernörer, trots att befolkningen till största delen inte var turkisk. Vidare österut sträckte sig området till Urmiasjön, som omges av en högplatå i nordvästra Iran. Staden Urmia var ett assyriskt centrum, talrika assyriska byar låg i dess omgivning.

Assyrierna är kristna, ursprungligen anhängare av två orientaliska kyrkor, som redan på 400-talet hade lösgjort sig från den bysantiska statskyrkan och blivit självstyrande, dvs med en egen patriark i ledningen för en autonom centralstyrd kyrka, jämförbart med t ex armenier och kopter.

Underrättelser om dessa österländska kristna fördes snart till Europa av medeltidens missionärer och den berömde upptäcktsresanden Marco Polo. Under beteckningen "jakobiter" och "nestorianer" är de än idag kända bland teologer och orientalister. Själva avvisar de dessa namn som vilseledande. Deras kyrkobeteckningar är "Den syrisk-ortodoxa kyrkan av Antiokia" (jakobitiska) och "Österns assyriska apostoliska kyrka" (nestorianska).

Som kristna och etniska minoritet utsattes assyrierna för dubbel förföljelse. Medan kurderna ju tillhörde den islamiska religionen, var de kristna sedan århundraden utsatta för förföljelse och diskriminering. Klädbestämmelser (förmodligen påbud att de kristna skulle bära vissa sorters kläder; övers. anm.) och flera andra förödmjukande förordningar satte sin prägel på deras vardag redan under de arabiska kaliferna på 800- och 900-talen. (paralleller till detta finns i nyare historia bara i behandlingen av judar under tredje riket.)

Likväl har dessa assyriska kristna spelat en viktig kulturell roll. För det första genom utbredandet av kristendomen från 400-talet till 1200-talet i hela Asien (dagens thomaskristna i södra Indien kristnades genom deras mission). För det andra genom sin omfattande översättningsverksamhet vid de abbasidiska kalifernas hov, där de översatte den grekiska hellenismens filosofiska och vetenskapliga verk till arameiska och sedan till arabiska. Dessa versioner kom på medeltiden till Europa i latinsk form.

Dagens assyrier talar arameiska dialekter, alltså ett semitiskt språk, som står nära både hebreiska och arabiska. Dessutom använder de som litteraturspråk i sina kyrkor den klassiska syriskan, som på 400-talet utvecklades från en dialekt i Edessa (dagens Urfa). Detta språk behärskas, som hos oss latinet, bara av prästerskapet, och hade till in på medeltiden en rik, mest andlig litteratur.

I Osmanska riket betecknades icke-muslimska religionsförsamlingar som "nationer" (millet). Detta milletsystem förhindrade länge framväxten av en överkonfessionell nationalmedvetenhet hos assyrier av olika trosbekännelser. Ännu på 1800-talet kallade de sig själva bara med namnet på sin konfession, eller sitt språk för "syriska kristna" (süryani, suraye) eller "kaldéer".

Forskare, arkeologer och resenärer "upptäckte" på 1800-talet denna till en liten folkspillra sammansmälta rest av det folk, vars blomstrande biskopsdömen en gång existerat i hela Asien. Under mellanperioden hade genom katolsk mission från 1500-talet ännu en konfession uppstått bland assyrierna-de sedan 1600-talet med Rom unierade assyrierna. Dessa, som ursprungligen var nestorianer, hade egen patriark och hade bibehållit det arameiska kyrkospråket. De bär ännu idag ~den förvirrande) konfessionsbeteckningen "kaldéer", men är etniskt och språkligt identiska med assyrierna.

Layard, Ninives berömda utgrävare, och efter honom andra forskare, såg i dessa kristna assyriernas och babyloniernas ättlingar, andra förmodade snarare, att de upptäckt Israels tio förlorade stammar. Ett annat inflytande framträdde på 1800-talet genom de amerikanska, engelska, franska och ryska missionärerna, som under påverkan av egna väckelserörelser menade, att östkyrkorna genom deras mission skulle återupplivas. De främjade utvecklandet

av en nationell identitet bland assyrierna, genom att grunda skolor, högskolor, tryckerier och t o m tidskrifter bland assyrierna. De gjorde en förtjänstfull insats vid upphöjandet av det talade arameiska språket till skriftspråk, varvid de lade grunden till en egen nationallitteratur, som ännu i vår tid är utomordentligt rik, med tanke på befolkningens ringa storlek.

Mindre förtjänstfullt var upprättandet av nya trosbekännelser, protestantiska av alla schatteringar, rysk-ortodoxa, katolska, osv. Hur skadligt detta västliga inflytande, som man utsatt assyrierna för, var, visade sig snart med första världskrigets utbrott. Turkarna kämpade som tyskarnas bundsförvanter mot de allierade-England, Ryssland och Frankrike-och försökte rädda det sjuka Osmanska riket från sammanbrott. Dess arméer hade tyska generaler och officerare som rådgivare och till dels som befälhavare. Första offret blev de kristna armenierna, av vilka över fyra miljoner levde i det Osmanska riket, en del nära det kurdisk-assyriska bosättningsområdet vid Van-sjön.

Man misstänkte dem för politisk konspiration med ryssarna, deras "trosfränder". Som ett medel att uppväcka de obildade muslimska massorna förklarades kriget heligt, och strax därefter övergick massakern på armenier till allmän massaker på kristna.

Här måste tyvärr sägas, att de soldater som utövade massakern, huvudsakligen var kurder, som väl beväpnats för detta ändamål som så kallade Hamidiye, den turkiske sultanen Hamids legotrupper. Nyheten om massakern på armenierna och på deras egna fränder nådde bergsassyrierna i det otillgängliga Hakkari-berget, och ledde till ett historiskt sett löjeväckande men tappert beslut. Under sitt andliga och politiska överhuvud, patriarken Mar Benjamin Schiman (hans ställning kan jämföras med Makarios på Cypern) förklarade de assyriska bergsstammarna, cirka 20.000 beväpnade män, officiellt krig mot Turkiet den 10:e maj 1915. Därefter försökte de uppta militär kontakt med de ryska kosackerna, vilka redan 1909 (i enlighet med den anglo-ryska överenskommelsen om s.k. maktsfärer i Persien) hade besatt Azerbaidjan i nordvästra Persien. Från rysk sida kom militär hjälp till assyriernas undsättning, kurdiska och turkiska trupper ryckte in i bergsassyriernas stamområde, och det kom till häftiga strider. För att undgå de angränsande armeniernas öde-1915/16 dödades nästan två miljoner av dem genom massakrer och tvångsdeportation till Syrisk öken-beslöt sig assyrierna att fly till Persien, för att där förbereda nya militära aktioner under ryskt skydd och med hjälp av förstärkningar från de persiska assyrierna.

I augusti 1916 begav sig omkring 80.000 kvinnor, barn och åldringar under skydd av egna trupper och med alla bärbara ägodelar på flykt över oländiga berg, nästan en tredjedel av berglandets assyriska befolkning.

I Persien lindrades den värsta nöden genom västerländska missionsläger, som befann sig i Urmia med omgivning. De stridsdugliga männen sammanfördes till stödbataljoner, beväpnades och tränades av ryska officerare. Under krigets lopp sattes de in i talrika militära operationer mot turkarna. Men när ryska revolutionen utbröt 1917, lämnade de ryska trupperna Iran. 100.000 assyrier följde dem för att undgå en insättande massaker på kristna från den turkisk-persiska befolkningen (därför finns det än idag en del assyriska byar vid Erevan, i Armeniska SSR, och vid Tiflis i Georgien).

En ny beskyddare dök upp-England. För England, som var militärt engagerat i Mesopotamien, gällde det emellertid att skydda det indiska imperiet för den tyska expansionismen. Den persiska delen av östflanken Bagdad-Tiflis hade hittills försvarats av ryssarna. Nu skulle denna front försvaras av de från Turkiet fördrivna assyriska och armeniska flyktingarna, men också med hjälp av kurdiska stammar, som hade en obeständig hållning i fråga om vapenallianser. Medan dessa (kurderna) snart kom på andra tankar och övergick till turkarnas sida, höll sig de assyriska trupperna till engelsmännen och stred för deras intressen, eftersom de fått löfte om autonomi under de allierades beskydd så snart kriget vunnits.

När slutligen vapen-och ammunitionstillförseln uteblev, bröt försvaret samman. De persiska och turkiska assyrierna flydde tillsammans med armenierna och hela civilbefolkningen, och försökte undkomma ur den av turkiska armén omringade ställningen för att förena sig med de engelska trupper, som sades vara stationerade i närheten.

Dessa hade emellertid satts in på annat håll. Under en 19 dagars flykt från Urmia till Hamadan omkom hälften av de omkring 100.000 människorna genom överfall, epidemier och hunger. Civilbefolkningen inkvarterades i provisoriska läger vid denna militära stödjepunkt, medan soldaterna sammanfördes och tränades i nya trupper. Pga en hungersnöd som utbröt i Persien överförde engelsmännen snart de utmattade assyrierna till Baquba nära Bagdad, där ett nytt läger inrättades som under flera år kom att tjäna som en tillflykt för dem. Här levde till en början 30.000 assyrier från Persien och Turkiet, samt 15.000 armenier. som emellertid snart utskeppades från Basra.

Än så länge hade ingen av dem gett upp hoppet om att kunna återvända till de gamla boplatserna. Den engelska mandatpolitiken underblåste denna förhoppning. Strax efter ankomsten till Baquba började engelska officerare med utbildningen av assyriska stödtrupper- "levies", som redan 1919-1920 sattes in mot arabiska och kurdiska resningar. De assyriska "levies" kämpade fram till 1932 som den "minsta allierade" ("our smallest ally") för engelsmännens och mot sina egna intressen, Redan kort efter fredsfördraget i Sévre talade ingen mer om nationella rättigheter för de folk som genom Osmanska rikets fall befriats från det turkiska oket. De allierade kämpade bittert med varandra om politiskt herravälde och ekonomiska fördelar i Mellersta östern, medan de nyligen i grunden slagna turkarna under ledningen av den nya nationella ledaren Kemal Atatürk med militära aktioner tillintetgjorde det just slutna fredsfördraget. De införlivade åter så kallade "turkiska kärnområden" (t ex en stor del av den nyligen grundade Armeniska republiken), något som accepterades av de allierade utan större motstånd.

Bara på en punkt, som också råkade beröra assyrierna, förblev man hårdnackad- Mosulområdet med sina rika oljekällor, vars befolkning nästan uteslutande bestod av kurder, turkmener, assyrier och judar, räknades också som turkiskt kärnområde, och turkarna gjorde därför anspråk på det. Engelsmännen däremot, som nyligen hade bytt till sig området från fransmännen mot en del av Syrien, avsåg att införliva detta område med sin mandatstat Irak. En mångårig dragkamp inför Nationernas förbund följde. Medan alla andra problem bildades genom Lausanne-fördraget (1923), kunde man inte ena sig i fråga om den s.k. Mosulfrågan. De verkligt berörda var av olika mening. Den kurdiska befolkningen, som utgjorde majoriteten i området, önskade snarare komma under turkiskt än engelskt-arabiskt herravälde, men var för övrigt anhängare av idén om nationell självständighet. Den kristna befolkningen, jakobitiska, kaldéiska och nestorianska assyrier, lutade däremot åt anslutning till det engelska mandatsområdet Irak, som skulle bestå i 25 år. De 30.000 assyriska flyktingarna från Turkiet utnyttjades av engelska diplomater (händelsevis den berömde Lord Curzon) som ett viktigt argument för en gränsdragning så långt norr ut som möjligt, så att den skulle innesluta det ursprungliga bosättningsområdet i övre Mesopotamien. Den tvetungade engelska mandatspolitiken från dessa år finns klart belagd i NF:s akter mellan 1920-1933. Att det ytterst inte handlade om assyrier, utan om olja, visade sig snart: man enade sig om den slutgiltiga "Brussel-linjen" (1925), det turkiska olje-bolaget fick gottgörelse, och det assyriska bosättningsområdet var definitivt förlorat.

Under åren 1921 till 1924, före det slutgiltiga fastställandet av gränsen mellan Turkiet och Irak, försökte bergsassyrierna under ledning av sin general Agha Petrus återintä sitt gamla bosättningsområde i Hakkari-berget. När detta misslyckades sökte de återvända genom infiltration. Omkring 8.000 assyrier återvände över den gröna gränsen till sina forna byar, ordnade sina relationer med sina kurdiska grannar och levde några år där utan den turkiska regeringens vetskap. Men 1924 ändades detta återvändande genom ett förnyat och definitivt

fördrivande genom den turkiska armén. I vår tid finns i Turkiet bara omkring 25.000 till 30.000 jakobitiska assyrier, som ännu lever i Tur-Abdin, ett bergland väster om Hakkari, nära Mardin. I samband med förvirringen vid det förnyade fördrivandet 1924 utvandrade ungefär hundra familjer till Grekland, där de av den grekiska drottningen Fredrike fick bosättningsrätt i en förort till Athen (Aigaleo). Till idag existerar denna lilla assyriska koloni där, och har under inbördeskriget i Libanon utökats med flera tusen assyriska flyktingar från Libanon.

De omkring 7.000 persiska assyrierna hade efter en del motstånd kunnat återvända hem, till Urmia-området. Den engelsk-irakiska bosättningspolitiken för de assyriska flyktingarna från Turkiet slog fel. (Därav var de assyrier, som redan före första världskriget levde på Mosulslätten, omkring 100.000 till 200.000, övervägande Kaldéer och jakobiter till konfessionen.)

När Irak i oktober 1932 blev oavhängigt och medlem av Nationernas Förbund, och engelsmännen lämnade landet (som till dess varit en militär stödjepunkt för RAF- Royal Airforce) utan att bekymra sig för hur det skulle gå för sin "minsta allierade", insåg assyrierna-försent- att de bara varit hantlangare i en mandatspolitik, en lekboll i västdiplomatin. Deras repatriering hade, sedan 1924, i praktiken inte mer varit att tänka på. Detta hade inte avhållit engelsmännen från att under förnyade löften fortsätta att använda dem som stödtrupper, och därigenom omöjliggöra en tänkbar integration i själva Irak.

Den irakiska regeringen började genast vidta åtgärder för att undertrycka varje självständighetssträvan hos assyrierna. Den gav patriarken och den politiske ledaren Mar Schimon ett ultimatum att i fortsättningen bara syssla med kyrkliga angelägenheter och avstå från politiskt ledarskap, så som den också gjorde med de kurdiska aghorna och arabiska shejkerna. När han vägrade ställdes han under arrest i Bagdad. Denna händelse inledde en ny katastrof för assyrierna. I det angränsande Syrien var slutet på den franska mandatperioden ännu inte att räkna med. De rivaliserande engelsk-franska intressena i Mellersta Östern var också kända för assyrierna. Dessutom kunde de, oerfarna som de var i västerländsk diplomati och politik, inte befria sig från föreställningen, att västerlandets kristna nationer hade ett särskilt moraliskt ansvar för de öst-kristna, som i århundraden levt under hot.

De beslöt att ta kontakt med den franska mandatregeringen. Den 21 juli 1933 överskred cirka 700 beväpnade assyrier (i detta område var alla, även kurder och araber, beväpnade) utan sina familjer Tigris vid Fesch-Khabur och nådde syriskt territorium. Två veckors förhandlingar med fransk militär ledde dock inte till det önskade resultatet att få möjlighet att bosätta sig under franskt mandat. Så beslöt man sig för att återvända till Irak. Den assyriska gränsöverskridningen hade emellertid inte förblivit obemärkt, och när de på nytt övergick Tigris mottogs de av irakiska trupper och bombare ur RAF.

Det blev en strid som varade i två dagar, och där assyrierna inte var precis underlägsna, men att vända åter till Irak var nu inte längre att tänka på. 533 assyrier lät sig interneras av fransmännen på syriskt område, resten hade med föga framgång försökt slå sig igenom till de i Irak kvarvarande familjerna. Därmed hade denna händelse kunnat vara slut. Men för den irakiska armén blev denna första militära insats efter oavhängigheten upptakten till en mer omfattande-den fick order att förrinta befolkningen i två assyrisk-kaldéiska byar i närheten, som inte hade det ringaste med gränsöverträdelsen att göra.

De två chanslösa assyriska byarna plundrades, och därefter, den 8:e augusti 1933, blev över tusen obeväpnade civilister i Simile och Dohuk sammanförda och skjutna av irakisk polis och militär.

I panisk skräck lämnade assyrierna sina byar, av vilka 64 plundrades och förstördes. Detta illdåd kunde inte hemlighållas. De överlevande assyrierna fördes till ett snabbt upprättat flyktingläger vid Mosul och måste skyddas från fortsatta övergrepp av den fanatiska befolkningen, som firade sin "hjältmodiga armé" med folkfester.

När NF ville skicka en internationell undersöknings-kommission, hotade den irakiska regeringen med ytterligare massakrer på hela den kristna befolkningen, ty man fruktade för den nyvunna oavhängigheten. I stället förklarade regeringen sig beredd att bortsett från lägerkostnaderna, tillsammans med engelsmännen och NF överta alla kostnader för en utflyttning av alla assyrier som önskade lämna Irak. En bosättningskommission bildades, bestående av assyrier, irakier och engelsmän, som utarbetade bosättningsplaner för de över 20.000 assyrier som ville lämna Irak. Men vart skulle de? Det fanns planer för Brasilien, Franska Västafrika (Niger) och Brittiska Guinea, vilka dock inte kunde förverkligas. Också för det närbelägna Syrien utarbetades tre bosättningsplaner. En bosättning i den sumpiga Orontesdalen eller vid Khaburs nedre lopp kunde inte förverkligas: syriska självständighetssträvanden från det franska mandatet gjorde sig under dessa år (1936-1937) märkbara, och man ville inte släppa in en kanske mandattrogen minoritet i landet. Likväl kom en bosättning omfattande 10.000 assyrier till stånd i Syrien.

Mellan 1934 och 1935 fick flera tusen assyrier, (anhöriga till de 533 internerade) inresetillstånd till Syrien inom ramen för en familjesammanföring. Deras förflyttning genomfördes under uppsikt av NF, liksom den provisoriska bosättningen vid Khaburs övre lopp (Khabur är en biflod till Eufrat i nordöstra Syrien inte långt från den turkisk-irakiska gränsen). Fram till slutet av 1939 steg deras antal till 10.000. Till en början bodde man i tält, sedan i s.k. bikupehus som de själva byggde av lertegel. Under de första åren fick de av bosättningskommittén matransoner och de nödvändigaste redskapen för uppodling av steppens hittills obebodda lössjord. Men eftersom det inte fanns något annat bosättningsområde för dessa flyktingar stannade de slutligen kvar vid Khabur. 1941 blev de syriska medborgare. Sina 39 byar kallar de än idag "campe" (efter det engelska låneordet camp-läger).

Över hälften av de assyrier som ville ge sig av, blev kvar i Irak, eftersom aktionen för nybosättning till sist avbröts. Många utvandrade till Amerika, där det alltsedan 1:a världskriget fanns större assyriska kolonier med centrum i Chicago. När patriark Mar Schimon inte fick tillåtelse att slå sig ner i Syrien och förvisades från Irak, reste han (efter ett kort uppehåll på Cypern) slutligen till Amerika 1940, där han tog sitt ämbets-och bosäte i Chicago, där idag 50.000 assyrier bor.

I 2:a världskriget fick assyrierna ännu en gång tillfälle att visa sig nyttiga för västmakterna, utan att detta fick några som helst positiva följder för dem (assyrierna).

Den fascistiska Gailani-regeringens maktövertagande i Irak 1941 och den därmed möjliga förbindelsen med den tyska armén utgjorde för en kort tid ett icke oväsentligt hot för de allierade, som i och med ett nederlag skulle ha förlorat inte bara sin militära stödjepunkt Habanija vid Bagdad, utan också de för sin flotta nödvändiga oljetillgångarna. Den 2/5 1941 försökte den irakiska armén under Gailani och hans generaler, understödda av det tyska flygvapnet inta RAF-basen i Habanija. Vid detta tillfälle kämpade omkring 1.500 assyriska soldater (varav en del värvats från Syrien) tillsammans med engelska och en del kungatrogna trupper mot en övermakt av 10.000 irakiska soldater. Efter hårda strider slog de tillbaka de irakiska trupperna och segrade. Denna seger stoppade faran av en tysk expansion i Mellersta Östern. Slaget vid Habanija kom att bli omnämnt i flera krigsredogörelser och memoarer av engelska politiker.

I och med att det franska mandatet i Syrien upphörde 1946 utvandrade hundratals assyrier från Khabur till Frankrike, där de liksom armenierna var tvungna att tjänstgöra i främlingslegionen. Den assyriska förskingringskolonin i Frankrike koncentrerades i trakten av Marseille.

Den persiska regimen förhöll sig i sin minoritetspolitik efter 1950 tolerant mot de iranska assyrierna (liksom mot judar och armenier), något som var fullständigt riskfritt gentemot

denna befolkningsmässigt obetydliga befolkningsgrupp. Man tillät dem ha sina egna kyrkor, skolor, tryckerier och tidskrifter på det egna språket.

Samtidigt inskränkte de arabiska staterna, där panarabismen bredde ut sig, alltmer rättigheterna för sina etniska minoriteter.

Under unionen mellan Egypten och Syrien under Nasser, 1958-1961, stängdes Khaburassyriernas skolor. I Irak fördes en totalitär regering till makten genom militärkupp. Under Kassim (1958-1963) upplevde den kurdiska befrielse-rörelsen en ny utveckling. Det kom till svåra strider mellan armén och partisanerna; efter Kassims fall fördes de vidare av bathisterna. 1963 förövades massakrer och deportationer av assyrier i norra Irak. Oljefyndigheterna i Irak gjorde slutligen att Västmakterna och Östblocket började intressera sig för det kurdiska problemet, som var nära förknippat med assyriernas överlevnad i norra Irak. Personligheter som den assyrisk-kaldéiska biskopen Paul Bidari var medlem i det kurdiska revolutionsrådet. Talrika fronter försvarades av assyriska partisaner, bland dem en kvinna, Margaret George, kallad Semiramis, som fick hederstiteln "Kurdistans hjältinna".

När den irakiska armén mot slutet av 60-talet trappade upp sin militära aktivitet, medförde det många massakrer i assyriska byar (så t ex den 19.8.1969 i byn Dakan, där 67 kvinnor och barn mördades; den 25.6.1969 överföll 1.500 irakiska soldater det kaldéiska klostret i Alqush för att plundra och förstöra det; den 19.9.1969 ägde en massaker rum i Sorja).

De i Bagdad bosatta assyrierna måste stänga sina kyrkor och skolor, och assyriska tidningar förbjöds. Detta ledde till en ny utvandringssvåg, som från 1970 stöddes av assyrier i förskingringen i väst. Från Irak och Syrien emigrerade tusentals assyrier till Libanon, där det lyckades en del av dem att vinna fotfästa. Efter 2:a världskriget hade en liten assyrisk koloni småningom bildats här, som nu växte genom nyinvandringen. Dess centrum var Beirut (kvarteren Boucherich, Hai-Syrian, Haddat) och Zahle, en liten stad 80 km från Beirut. Snart grundade man kyrkor, skolor och ett assyriskt kulturcentrum. Emedan Libanons befolkning i sig består av många olika etniska och religiösa grupper, kunde assyrierna leva här utan repressalier, i allmänhet som småhantverkare och liknande yrken i den lägre medelklassen. Det libanesiska inbördeskriget 1975-76 gjorde slut även på denna assyriska tillflykt.

Assyrierna är visserligen kristna, men hörde inte till den libanesisk-kristna falangen eller andra militära grupperingar, och stod skyddslösa i korselden mellan muslimer och kristna. Deras historiska erfarenheter från de senaste 50 åren, men också deras reella situation, förhindrade dem att ta parti i den libanesiska konflikten. Deras kyrkor och skolor föll offer för bomberna och som alla andra hade de många döda och skadade att sörja.

Den som kunde, lämnade sina tillhörigheter och flydde med båt till Athen, för att där försöka åstadkomma en utvandring till Amerika, eller Australien (där det också finns en assyrisk koloni i Sydney). Den lilla assyriska kolonin i en av Athens fattiga förstäder, Aigaleo, växte med några tusen. Hittills har det bara lyckats några få att ta sig vidare till Nya Världen. Visserligen har assyrierna i USA bildat en hjälpkommitte för invandrarna, för att hjälpa sina landsmän som åter blivit hemlösa; och flera kontakter togs för att underlätta situationen för dessa flyktingar. Men hittills har varken Mellersta Österns kyrkoråd eller Världskyrkorådet eller FN gjort någonting. Fortfarande väntar nästan 3.000 assyrier i Grekland på invandringstillstånd. Flera av de äldre bland dem föddes i flyktinglägren i Persien, Irak eller Syrien.

Assyriernas problematik och detta lilla folks tragiska historia borde inte förbli utanför offentlighetens ljus, bara därför att inga tillräckligt uppseendeväckande händelser hittills har vänt uppmärksamheten mot den.